

Economisch-Statistische Berichten

Speciaal nummer

PEILING 1956

★

NEDERLAND

verstoord evenwicht
bestedingsinflatie
arbeidsmarkt
landbouw
rente

BELGIË

VERENIGDE STATEN

★

UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

41e JAARGANG

No. 2061

WOENSDAG 19 DECEMBER 1956

**N.V. NEDERLANDSCHE
SPOORWEGEN**

Bij de Dienst van
Economische Zaken kunnen
geplaatst worden

**JONGE
ACADEMICI**

voor het vervullen van enige
vacatures op in hoofdzaak commercieel gebied.
Hiervoor komen in aanmerking economen,
eventueel juristen of Ingenieurs met
economische belangstelling.

Sollicitaties met uitvoerige inlichtingen en
foto te richten aan de 2e Afdeling
van de Dienst van Personeelzaken der
N.S. te Utrecht.

Via deze afdeling kunnen tevens nadere
informaties over de aard der werkzaamheden
worden verkregen.

Op de enveloppe in de linkerbovenhoek
te vermelden nr. 16/4.

(Zie ook de vacatures op blz. 1147).

Overweegt U eens ook

E.-S.B.

in Uw publiciteit te betrekken !!!

BERICHT

Met dit nummer is de 41e jaargang
afgesloten

R. Mees & Zoonen

*Bankiers en
Assurantie-makelaars*

Rotterdam

*Amsterdam - 's-Gravenhage
Delft - Schiedam - Vlaardingen
Alblasserdam*

*Adviezen inzake
levensverzekeringen
en pensioencontracten*

**ECONOMISCH-
STATISTISCHE BERICHTEN**

Uitgave van het Nederlandsch Economisch Instituut

Adres voor Nederland: *Pieter de Hoochweg 120, Rotterdam-W.
Telefoon redactie: K 1800-52939. Administratie: K 1800-
38040. Giro 8408:*

Bankiers: *R. Mees en Zoonen, Rotterdam. Banque de Com-
merce, 6, Place Royale, Brussel, postcheque-rekening 260.34.*

Redactie-adres voor België: *Dr. J. Geluck, Zwijnaardse Steen-
weg 357, Gent.*

Abonnementen: *Pieter de Hoochweg 120, Rotterdam-W.*

Abonnementsprijs: *franco per post, voor Nederland en de
Overzeese Rijksdelen (per zeepost) f. 29,—, overige landen
f. 31,— per jaar. Abonnementen kunnen ingaan met elk
nummer en slechts worden beëindigd per ultimo van het
kalenderjaar.*

*Losse nummers 75 ct.
Speciale nummers f. 2.*

*Aangetekende stukken in Nederland aan het Bijkantoor
Westzeedijk, Rotterdam-W.*

*Advertenties. Alle correspondentie betreffende advertenties
te richten aan de N.V. Koninklijke Nederl. Boekdrukkerij
H.A.M. Roelants, Lange Haven 141, Schiedam (Telefoon
69300, toestel 1 of 3).*

*Advertentie-tarief f. 0,30 per mm. Contract-tarieven op aan-
vraag. Rubrieken „Vacatures” en „Beschikbare krachten”
f. 0,60 per mm (dubbele kolom). De administratie behoudt
zich het recht voor om advertenties zonder opgaaf van
redenen te weigeren.*

Peiling 1956

Een overzicht van het economisch gebeuren gedurende een jaar, dat nog niet is verstreken, is per definitie onvolledig. Het cijfermateriaal, dat dit gebeuren moet illustreren, kan nog niet voor het gehele jaar beschikbaar zijn. Dit is geen onoverkomelijk bezwaar, indien zich de laatste maanden geen opzienbarende ontwikkelingen hebben voorgedaan: de gegevens over een groot deel van een jaar zijn dan veelal voldoende om een betrouwbare peiling te verrichten. Nu zich echter juist tegen het einde van het jaar op internationaal politiek terrein gebeurtenissen hebben afgespeeld die ongetwijfeld hun invloed op onze economie zullen doen gelden, wordt het cijfermateriaal over die periode node gemist. De lezer, die kennis neemt van de in nevenstaande tabel verzamelde gegevens, dient zich dit terdege voor ogen te houden.

Zoals uit deze gegevens, die ten dele zijn ontleend aan het C.B.S. en ten dele aan het jongste S.-E.R.-advies, kan worden afgeleid, is onze economie het afgelopen jaar verder gegroeid: de woningbouw, de industriële produktie en het reëel nationaal inkomen per hoofd zijn ten opzichte van het jaar tevoren gestegen; de werkloosheid is verder gedaald. De stijging van nationaal inkomen en industriële produktie is echter verzwakt. Ook de werkloosheid is minder gedaald dan in vorige jaren het geval was, hetgeen, gezien de reeds heersende spanning op de arbeidsmarkt, bezwaarlijk anders kon

worden verwacht. Volgens de S.-E.R.-nota inzake de bestedingen hebben deze laatste het nationaal inkomen overtroffen, hetgeen heeft geleid tot een lichte prijsstijging en een verslechtering van onze economische betrekkingen met het buitenland.

Duidelijk komt dit laatste in de tabel tot uiting: de invoer steeg, naar waarde gerekend, ten opzichte van de vergelijkbare periode van 1955 met 17, de uitvoer met slechts 8 pCt.; het dekkingspercentage, dat zich de laatste jaren op voor ons land hoog peil had bewogen, daalde over de eerste tien maanden van dit jaar tot 77, en de lopende rekening der betalingsbalans, die vorig jaar nog een overschot van f. 0,84 mrd. vertoonde, zal dit jaar zeker een tekort te zien geven. Al met al is het economisch beeld, dat met behulp van de beschikbare, en nog niet door de recente gebeurtenissen beïnvloede, cijfers kan worden opgetrokken, niet onverdeeld gunstig.

Met het weergeven van enkele grove lijnen moest op deze plaats, gezien de beschikbare ruimte, worden volstaan. Elders in dit nummer worden enige details van het beeld, dat ons land in economisch opzicht het laatste jaar vertoonde, nader belicht. Evenals vorige jaren heeft de redactie gemeend het laatste nummer van de jaargang te moeten afsluiten met een peiling van de economische situatie in enige andere landen.

	1954	1955	1956
Reëel inkomen per hoofd (1950 = 100) a)	113	121	125 b)
Gereedgekomen woningen (totaal eerste 10 mnd.; × 1.000)	53,6	46,6	53,3
Alg. produktie-index industrie (1949 = 100; gem. 9 mnd.)	137	148	156
Werkloosheid (gem. eerste 11 mnd.; × 1.000) ..	59,1	40,5	29,1
Reële consumptie per hoofd (1950 = 100) a) ..	102	108	115 b)
Nationale bestedingen in pCt. van nat. ink. a) ..	98,8	96,9	100,3b)
Prijsindexcijfers levensonderhoud (1951 = 100; gem. 10 mnd.)	105	106	107
Interim-indexcijfers grooth. prijzen (1948 = 100; gem. 9 mnd.)	135	136	139
Saldo stortingen en terugbet. bij spaar- en boerenbanken (10 mnd.; × f. 1 mln.)	+312	+436	+460
Invoer (gem. eerste 10 mnd.; × f. 1 mln.)	877	1.000	1.170
Uitvoer (gem. eerste 10 mnd.; × f. 1 mln.)	747	834	902
Dekkingspercentage (gem. eerste 10 mnd.)	85	83	77
Deviezenpositie van De Nederlandsche Bank (ult. okt.; × f. 1 mln.)	4.492	4.572	4.126
Saldo lopende rekening betalingsbalans a)	+ 0,28	+ 0,84	-0,10b)

a) Ontleend aan het S.-E.R.-advies inzake de bestedingen; alle overige cijfers zijn ontleend aan het Maandschrift van het C.B.S.

b) Ramingen.

INHOUD

	Blz.		Blz.
Peiling 1956	1119	Rumor in renteland, door Drs. J. C. Brezet ...	1131
Verstoord evenwicht, door Prof. S. Posthuma ..	1121	De Belgische economie in 1956, door Prof. R. Vandeputte	1135
Prognoses, adviezen en bestedingsinflatie, door Dr. W. Drees Jr.	1124	Prijzen en lonen in België, door Dr. M. Neiryneck	1138
Enige aspecten van de arbeidsmarkt in 1956, door Dr. Ir. D. R. Mansholt	1127	Economic developments in the United States in 1956, door Prof. Dr. C. Lowell Harriss	1141
De resultatenrekening van de landbouw, door Prof. Dr. J. Horring	1130	Geld- en kapitaalmarkt, door Drs. J. C. Brezet	1145
		Recente publikaties	1146

COMMISSIE VAN REDACTIE: C. van den Berg; Ch. Glasz; L. M. Koyck; H. W. Lambers; J. Tinbergen; F. de Vries. Redacteur-Secretaris: A. de Wit. Adjunct Redacteur-Secretaris: J. H. Zoon.

COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIE: F. Collin; J. E. Mertens de Wilmars; J. van Tichelen; R. Vandeputte; A. Vlerick.

DE ARTIKELN VAN DEZE WEEK

Prof. S. POSTHUMA, Verstoord evenwicht.

Ook zonder de ontwikkelingen, die zich de laatste maanden hebben voorgedaan, kan worden geconstateerd dat het merkwaardige evenwicht, dat 1955 heeft gekenmerkt, dit jaar in belangrijke mate is verloren gegaan. De evenwichtsverstoring komt, uitgedrukt in het totaal van alle bestedingen, neer op ongeveer 3 pCt. Schrijver betoogt, dat moeilijk te voorspellen is langs welke weg de aanpassing zal moeten plaatsvinden en zet uiteen, welke moeilijkheden zich i.v.m. het verstoord evenwicht zullen voordoen. De onvermijdelijke temporisering van het ontwikkelingsproces zal verder moeten gaan dan velen zich thans nog realiseren.

Dr. W. DREES Jr., Prognoses, adviezen en bestedingsinflatie.

Schrijver wijdt een beschouwing aan enige oorzaken der in ons land bestaande bestedingsinflatie, die liggen in het veld der economische analyse. Hij wijst o.a. op het feit, dat de meeste voorspellers de tendentie vertonen de vraag naar goederen en diensten te onderschatten. Belangrijker dan deze tendentie is het juiste gebruik van prognoses. Bij het trekken van conclusies voor het beleid moet met een marge rekening worden gehouden. Schrijver betreft zijn beschouwingen op de ontwikkeling in 1955 en 1956.

Dr. Ir. D. R. MANSHOLT, Enige aspecten van de arbeidsmarkt in 1956.

Uit het in dit artikel gegeven algemeen overzicht van de ontwikkeling van vraag en aanbod blijkt, dat de arbeidsmarkt in 1956 in de meeste gebieden en in vrijwel alle bedrijfstakken een toenemende overspanning te zien geeft. Het totale arbeiderstekort kan voor 1956 worden gesteld op 110.000, waarvan 40.000 vrouwen. Schrijver schenkt voorts aandacht aan de ontwikkeling van de industriële bedrijvigheid in het algemeen en aan de toenemende activiteit in de bouwnijverheid in het bijzonder. Vervolgens wordt gewezen op enige gevolgen van de overspannen arbeidsmarkt.

Prof. Dr. J. HERRING, De resultatenrekening van de landbouw.

In een artikel in „E.-S.B.” van 2 mei jl., getiteld „De landbouw in mineur”, heeft schrijver een beeld in cijfers gegeven van de ontwikkeling van de financiële resultaten in de landbouw. Dit beeld betrof de ontwikkeling in de jaren 1948/49 tot en met 1954/55. In het artikel in dit nummer geeft schrijver de gegevens voor het jaar 1955/56, terwijl ook een indruk wordt gegeven van de waarschijnlijke ontwikkeling in het lopende jaar. Geconcludeerd wordt, dat het voorlopig „mineur” in de landbouw blijft.

Drs. J. C. BREZET, Rumor in renteland.

Schrijver gaat na wat de oorzaken zijn geweest van de stijging van de rentestand, die in de loop van 1956 heeft plaats gevonden en stelt tevens de vraag aan de orde, of er iets over de toekomstige rentestand valt te zeggen. Er is volgens schrijver geen aanleiding om op korte termijn een aanzienlijke geldmarktverruiming noch om een aanmerkelijke daling van het renteniveau

op deze markt te verwachten. Wat de kapitaalmarkt betreft concludeert schrijver, dat voor 1957 de kansen op enige verdere rentestijging groter lijken dan die op een aanmerkelijke rentedaling.

Prof. R. VANDEPUTTE, De Belgische economie in 1956.

In dit artikel wordt allereerst betoogd, dat België zijn deel heeft gehad in de hoogconjunctuur die de wereld-economie gedurende 1956 heeft gekenmerkt. De voordelen hiervan — maar ook de minder gunstige gevolgen — werden door de Belgische economie in hun volle omvang opgevangen. Vervolgens licht schrijver verschillende aspecten van de economische bedrijvigheid van België gedurende 1956 nader toe.

Dr. M. NEIRYNCK, Prijzen en lonen in België.

De Belgische Regering heeft zich genoodzaakt gezien maximum-prijzen vast te stellen voor huisbrand en vlees. De groothandelsprijzen blijven praktisch constant, maar de kleinhandelsprijzen vertonen vrijwel een constante stijging. Sterker nog is de opwaartse tendentie van de lonen, welke de Regering tot interventie heeft doen besluiten. Schrijver geeft van deze interventies een overzicht.

Prof. Dr. C. LOWELL HARRISS, Economic developments in the United States in 1956.

Hoewel zich in de Verenigde Staten enkele problemen voordeden, is 1956 over het algemeen een zeer gunstig jaar geweest. Schrijver geeft een overzicht van de ontwikkeling in diverse sectoren der Amerikaanse economie. Aan het slot van zijn artikel behandelt hij enkele problemen, waarmee de Amerikaanse economie is geconfronteerd. De algemeen heersende mening is, dat de economische vooruitzichten zowel op korte als op lange termijn gunstig zijn.

— SOMMAIRE —

Dans ce numéro spécial, qui clôture notre année 1956, est examinée la situation économique de la Hollande, de la Belgique et des Etats-Unis. En ce qui concerne la Hollande, cela se fait dans cinq articles, dont le premier traite principalement du développement monétaire pendant l'année bientôt écoulée. Dans cet article on fait remarquer entre autres que le remarquable équilibre, qui a caractérisé 1955, s'est perdu en grande mesure. Dans l'article suivant on attire l'attention sur le fait qu'il se cache derrière les pronostics et les avis une tendance à sous-estimer la demande de marchandises et de prestations. Ensuite on attire l'attention sur le marché du travail en Hollande, où le déficit en main-d'oeuvre a persisté également pendant cette année. Les deux derniers articles sur la Hollande fournissent une vue d'ensemble des résultats de l'agriculture et une étude sur l'insuffisance sur le marché monétaire. Deux articles sont consacrés à la Belgique, notamment un sur la situation économique générale et un sur le développement des salaires et des prix. Dans le premier article il est démontré que la Belgique a eu sa part dans la conjoncture favorable, qui a caractérisé l'économie mondiale en 1956. Pour les Etats-Unis 1956 a été une année excellente; les prévisions à brève et à longue échéance sont en général favorables.

Verstoord evenwicht

Wanneer wij traditie getrouw in de laatste weken van december ons rekenschap trachten te geven van de economische en meer in het bijzonder de monetaire ontwikkeling van het afgelopen jaar dan moet ditmaal wel meer dan anders voorop worden gesteld dat het hier slechts een „gegist bestek” betreft. Juist in de laatste maanden van het jaar, waarover nog geen cijfers beschikbaar zijn, hebben zich zulke ingrijpende veranderingen voorgedaan dat verschillende conclusies geheel anders uitvallen naarmate men ze baseert op de cijfers van de eerste 8 of 9 maanden of daarbij ook de vermoedelijke veranderingen van de laatste maanden betreft. Dit maakt ook dat het ternauwernood verschenen rapport van de S.-E.R. inzake de beperking van de bestedingen wat betreft de feitelijke veronderstellingen waar het vanuit gaat nu reeds belangrijke correcties behoeft. Wij zullen hierop zo dadelijk nog nader terugkomen, doch volstaan voorlopig met te constateren dat ook zonder deze jongste ontwikkeling het merkwaardige evenwicht dat 1955 heeft gekenmerkt in het jaar dat thans ten einde spoedt in belangrijke mate is verloren gegaan.

Om slechts enkele ramingen uit het S.-E.R.-rapport als uitgangspunt te nemen: tegenover een stijging van de arbeidsproductiviteit die over het geheel de 4 pCt. niet haalt, staat een stijging van de loonsom in de bedrijven (inclusief sociale lasten) per werknemer van 9 pCt., terwijl tegenover een stijging van de netto-inkomen tegen factorkosten van 7,3 pCt. een stijging zou staan van de bruto-investeringen in vaste activa (zowel van particulieren als overheidsbedrijven) van 12½ pCt.; de consumptie en de materiële overheidsbestedingen zouden zijn gestegen met respectievelijk 8 en 8,2 pCt.

In geldwaarde uitgedrukt en ons baserend op prijsbasis van 1955 steeg het totaal der netto-bestedingen in het binnenland met ruim f. 2 miljard, terwijl het netto nationale produkt in dit jaar eveneens op prijsbasis van 1955 slechts met f. 1,2 miljard vermeerderde. In totaal werd derhalve op prijsbasis van 1955 voor f. 800 à 900 miljoen meer besteed dan geproduceerd. De hieruit resulterende spanningen hebben zich weerspiegeld, enerzijds in een geringe stijging van het binnenlandse prijsniveau, anderzijds in een belangrijk tekort op de betalingsbalans. De stijging van het consumptieprijspeil wordt in het S.-E.R.-rapport op 1 pCt. gesteld. In feite zal dit waarschijnlijk wel 2 pCt. worden. Daarbij moet men dan nog bedenken dat deze 2 pCt. een gemiddelde is over het gehele jaar waarbij de ontwikkeling een stijgende tendentie vertoont, zodat de verhoging van de levenskosten ten opzichte van de overeenkomstige maanden van het vorige jaar in het laatste kwartaal ongeveer 3 pCt. bedraagt.

Het tekort op de betalingsbalans in het lopende verkeer zal volgens de laatste cijfers op kasbasis wel ongeveer f. 600 miljoen bedragen, hetgeen vergeleken met het vorige jaar toen er een surplus van f. 300 miljoen was een achteruitgang betekent in een orde van grootte van f. 900 miljoen.

Wanneer men ervan uitgaat dat een surplus op lopende rekening van ongeveer f. 300 miljoen zoals dit het vorig jaar is geweest ook volgens het S.-E.R.-rapport beslist noodzakelijk moet worden geacht, alleen al voor het opvangen van de voor ons land nu eenmaal onvermijdelijke tekorten op het kapitaalverkeer, en zelfs zonder aanwas van de valutareserves, dan is het om enig inzicht in de betekenis van dit cijfer te krijgen voor onze natio-

nale economie nuttig zich te realiseren dat deze evenwichtsverstoring, rekenkundig slechts had kunnen worden voorkomen, hetzij door een vermindering van het consumptieve gebruik van ongeveer 4½ pCt. of door een vermindering van de netto-investeringen in vaste activa in het bedrijfsleven met ongeveer 17 pCt., en, exclusief de sector huizenbouw, met meer dan 20 pCt. Uitgedrukt in het totaal van alle bestedingen komt de evenwichtsverstoring neer op ongeveer 3 pCt.

Het is misschien goed hieraan dadelijk toe te voegen dat de bovenstaande raming van het tekort op het lopende verkeer van de betalingsbalans van rond f. 600 miljoen niet minder dan f. 500 miljoen hoger ligt dan de raming waar het S.-E.R.-advies van uitgaat. Eerst diep in het jaar 1957 wanneer alle cijfers volledig bekend zijn, zal kunnen blijken welke van deze ramingen juist is, maar nu al kan met zekerheid worden gesteld dat de raming van het S.-E.R.-rapport in ieder geval fout is, gedeeltelijk omdat deze raming op het ogenblik waarop zij werd gemaakt reeds te optimistisch is geweest, gedeeltelijk omdat zij is achterhaald door een andere ontwikkeling dan waarbij men bij het opmaken van deze schatting kon uitgaan. Dit moge al dadelijk blijken uit het feit dat het totale verlies aan deviezen (waarbij ook rekening is gehouden met de deviezenverplichtingen en -vorderingen die niet in de reserves van De Nederlandsche Bank tot uiting komen) een f. 750 à 800 miljoen bedragen, zodat alleen reeds uit dien hoofde een schatting van het tekort op lopende rekening in de orde van grootte van f. 600 miljoen heel wat dichter bij de werkelijkheid zal blijken dan de f. 100 miljoen van het S.-E.R.-rapport. Het is duidelijk dat — met deze cijfers voor ogen — de vooruitzichten voor de economische ontwikkeling van het komende jaar niet optimistisch kunnen zijn.

Het tekort op de betalingsbalans zal op de een of andere manier moeten verdwijnen en langs welke weg dit ook zal geschieden, de resultaten zullen voelbaar zijn.

Om de betekenis van dit tekort dat moet worden gewerkt nog iets nader te preciseren moet erop worden gewezen dat in dit cijfer het effect van de gebeurtenissen in het Nabije Oosten nog nauwelijks tot uiting komt. Hierbij denk ik niet in de eerste plaats aan het hamsteren. Afgezien van de vraag of het aanleggen van voorraden door particulieren reeds volledig in de invoer van 1956 tot uiting is gekomen, zal het duurzame effect daarvan beslist niet belangrijk zijn. Naarmate de rust terugkeert zullen de ingeslagen voorraden wel weer geleidelijk worden opgebruikt en de betalingsbalans in dezelfde mate ontlasten als zij deze aanvankelijk in ongunstige zin hebben beïnvloed. In het algemeen kan men zeggen dat hamsteraankopen niet alleen een volkomen natuurlijke maar zelfs een zeer gezonde reactie zijn in tijden van dreigende spanningen en zolang de verbindingen met het buitenland nog niet geheel zijn afgesneden. Zij vormen een wezenlijk bestanddeel van een vrije markteconomie waarbij nog altijd de persoonlijke verantwoordelijkheid een overwegende rol speelt. Ondanks enkele incidentiele verstoringen in de regelmatige goederenvoorziening die overigens van volstrekt ondergeschikt belang zijn geweest, kan men hier zeker niet van een nationaal-economisch schadelijk verschijnsel spreken. Achteraf beschouwd is de actie van de Regering tegen het hamsteren in de periode die voorafging aan de Duitse bezetting van 1940, een actie waarmee de toenmalige Regering een groot deel van de particuliere

verantwoordelijkheid voor haar rekening nam, weinig minder dan een betreurenswaardige fout gebleken in zoverre de voorraden bij de handel nog altijd hadden kunnen worden aangevuld en deze gecentraliseerde voorraden in ieder geval in veel sterkere mate dan anders had kunnen gebeuren ten gunste van de bezetter zijn gekomen. Scherp heeft hier tegen afgestoken de houding van de Zwitserse Regering in de tijd van de Korea-crisis toen deze de bevolking met zoveel woorden aanzette tot het inslaan van voorraden.

Van veel ernstiger aard dan de tijdelijke schommelingen in de valutareserves die het gevolg kunnen zijn van een hamsterbeweging is echter het vooruitzicht dat de Suezkanaalcrisis vermoedelijk een zeer ongunstig effect zal hebben op de ruilvoet met het buitenland in de naaste toekomst. De prijsverhoging van de invoer zal vermoedelijk maar ten dele worden opgewogen door de prijsstijging van de uitvoer en voor zover dit het geval zal blijken, zal de aanpassing die ons in het volgend jaar te wachten staat waarschijnlijk nog wel zwaarder zijn dan op grond van de (gecorrigeerde) cijfers over de ontwikkeling van het lopende jaar moet worden verondersteld.

Langs welke weg deze aanpassing zal plaatsvinden, laat zich van tevoren moeilijk voorspellen omdat zij slechts gedeeltelijk wordt bepaald door min of meer automatisch werkende factoren en mede afhankelijk is van bewust gerichte overheidsmaatregelen.

De eerste „automatische” reactie op een teveel aan bestedingen en een tekort op de betalingsbalans is een verkrapping van de geldmarkt zoals wij deze reeds in het lopende jaar in toenemende mate hebben kunnen waarnemen. Een surplus aan investeringen boven besparingen leidt ertoe dat middelen die in een evenwichtige economie werkelijke liquiditeiten zouden zijn gebleven, worden vastgelegd in investeringen. Ook een stijging van de loonsom leidt tot spanningen op de geldmarkt in zoverre omzettingen van banktegoeden in chartaal geld de kaspositie van de banken verkrappt. E.e.a. kan ten gevolge hebben dat op een bepaald moment de rentekosten op de geldmarkt zelfs stijgen boven die op de kapitaalmarkt. Meer nog dan deze kostenverhoging, die per saldo veeleer symptoom is dan oorzaak, zal het absoluut gebrek aan liquide middelen dwingen de investeringen te beperken tot de omvang van de reële besparingen. Deze op zichzelf noodzakelijke overgang zal in bepaalde gevallen echter niet nalaten tot ernstige liquiditeitsmoeilijkheden te leiden. Deze liquiditeitsmoeilijkheden zullen zich vooral op twee punten doen gevoelen.

In de eerste plaats t.a.v. de Centrale Overheid, zelfs wanneer deze zoals in Nederland het geval is de financiering van haar eigen huishouding in evenwicht heeft weten te houden.

De structuur van onze gemeentefinanciën leidt ertoe dat gemeenten die voor hun investeringsplannen de benodigde kapitaalmiddelen niet meer kunnen vinden, kort krediet gaan opnemen voor het betalen van hun duurzame investeringen. Kunnen zij deze korte kredieten niet meer krijgen bij de banken dan wenden zij zich tot het bedrijfsleven dat maar al te spoedig bereid is daartoe een gedeelte van zijn saldi bij de banken ter beschikking te stellen. Nationaal-economisch worden deze liquide middelen daardoor echter tot een duurzame investering. Op het ogenblik waarop geldgevers hun krediet niet langer wensen te vernieuwen, lopen de gemeenten vast. Of en in hoeverre de Overheid in dat ge-

val de geldgevers zelf de gevolgen zal laten dragen van hun besluit om terwille van een kleine rente kort geld ter beschikking te stellen voor duurzame investeringen is een vraag op zichzelf die hier verder buiten beschouwing moge blijven. Voor zover het Rijk bereid is, de ergste spanningen die in dat geval zullen ontstaan voor haar rekening te nemen, is het de Centrale Overheid zelf die in moeilijkheden geraakt en in haar eigen sfeer maatregelen zal moeten nemen om de overbesteding af te remmen. Zij kan dit doen, zowel door haar eigen uitgaven te verminderen of haar belastingen te verhogen, als door het nemen van maatregelen die de uitgavenpolitiek van de gemeenten aan banden leggen. Voor dit laatste is te meer reden aangezien de uitgaven van de gemeenten in het afgelopen jaar zeker enige honderden miljoenen hoger zijn geweest dan in 1955. De omstandigheid dat de oorzaak van de moeilijkheden, boekhoudkundig, wel altijd zal liggen bij de gemeentelijke kapitaaluitgaven, behoeft natuurlijk volstrekt niet te verhinderen om de remedie overwegend te zoeken in een beperking van hun lopende uitgaven.

Slechts voor zover het de Overheid mogelijk zou blijken geld in het buitenland op te nemen zou zij zich aan het nemen van deze maatregelen kunnen onttrekken. Afgezien van het feit, dat een dergelijke politiek slechts in een onbetekenende mate mogelijk zal zijn, zou zij — anders dan als zeer tijdelijke overgangsmaatregel — onverantwoordelijk zijn en wel om de volgende redenen. In de eerste plaats worden de fundamentele oorzaken en moeilijkheden er niet door weggenomen maar verschoven. In de tweede plaats wordt de uiteindelijke oplossing verzwaard door de verhoogde rentelasten tegenover het buitenland. Last not least, zou het feit dat buitenlandse leningen vrijwel zeker alleen zouden kunnen worden verkregen in dollars of daarmee praktisch gelijk te stellen vrije Zwitserse franken, in een wereld waarin nog steeds geen algemene convertibiliteit bestaat, juist voor een land als Nederland met zulk een groot structureel dollartekort, bijzondere gevaren met zich brengen. Zowel de verwickelingen in het Nabije Oosten en de latente bedreiging die deze inhouden voor de dollarsituatie van West-Europa als geheel, als de omstandigheid dat meer dan de helft van het Nederlandse deviezenverlies in 1956 uit dollars heeft bestaan zijn tekenen aan de wand.

Een tweede sector waar de spanningen zich op pijnlijke wijze kunnen doen gevoelen is in die particuliere ondernemingen waar men investeringsplannen heeft ontworpen en daaraan reeds een begin van uitvoering heeft gegeven zonder zich tijdig van de hiervoor benodigde middelen te hebben verzekerd. Verschillende grote bedrijven zijn erin geslaagd zich voor hun investeringsuitgaven in de volgende jaren te dekken door overeenkomsten met institutionele beleggers maar het ligt voor de hand dat daardoor het aantrekken van de nodige middelen voor de anderen die niet over voldoende eigen liquiditeiten beschikken moeilijker zal worden.

Wat het bankwezen betreft, hebben wij reeds gewezen op de vermindering van de liquiditeit die het gevolg is van een verlies aan creditgelden. De banken hebben hieraan echter tegemoet kunnen komen, gedeeltelijk doordat De Nederlandsche Bank het voorgeschreven percentage van de gedwongen kasgelden heeft verminderd en gedeeltelijk door het afstoten van vorderingen op de hogere en lagere Overheid. Deze afstoting van vorderingen op de Overheid is echter belangrijk verder gegaan dan nodig was voor het opvangen van de vermindering der creditgelden. Zij heeft nl. tevens ge-

diend om de banken in staat te stellen hun kredieten aan het bedrijfsleven verder uit te breiden. Daardoor hebben echter ook de investeringsbehoeften van het bedrijfsleven de financieringsproblemen van het Rijk verzwaaard.

De noodzakelijke beperking van het totaal der nationale bestedingen maakt dat De Nederlandsche Bank een dergelijke ontwikkeling niet onbeperkt kan laten voortgaan, al zal voor een kredietuitbreiding aan het bedrijfsleven, zolang dit mede als gevolg van de bevolkingsvergroting een reële produktievergroting te zien geeft, altijd wel enige ruimte dienen te blijven.

Daarnaast ligt het op de weg van de Overheid om spanningen die anders geheel in het monetaire vlak zouden komen te liggen en daardoor tot sociaal en zelfs economisch onaanvaardbare explosies in bepaalde sectoren van het economisch leven zouden kunnen leiden, zo nodig door maatregelen harerzijds over bredere lagen uit te spreiden opdat het aanpassingsproces een meer evenwichtig verloop verkrijge.

Doordat het aanpassingsproces zich zal hebben te voltrekken in een dynamische samenleving waarbij men mag hopen dat deze vooralsnog een zekere vergroting van de produktie per hoofd van de bevolking te zien zal blijven geven, zullen deze maatregelen echter een tweeledig karakter hebben: enerzijds, het afremmen van loonstijgingen die zonder de noodzaak van een evenwichtsherstel de vermoedelijke stijging van de produktiviteit zouden hebben kunnen volgen en, anderzijds, het beperken zowel van haar eigen uitgaven en die van de lagere eenheden als van die in de private sector door verhoging van de belastingdruk of vermindering van subsidies.

In een volledig vrije markteconomie waarin de Overheid praktisch geen rol speelt, zouden de beperkingen die het evenwichtsherstel met zich zouden brengen ongetwijfeld anders komen te liggen dan in de huidige samenleving waarin de Overheid niet alleen door de omvang van haar eigen economische activiteiten maar daarnaast ook door haar ingrijpen in de private sector op de richting van het produktieproces en op de inkomensvorming een belangrijke invloed uitoefent.

Dat bij de keuze van de door de Overheid te nemen maatregelen ernstige meningsverschillen kunnen en zullen rijzen ligt voor de hand. Men denke slechts aan het tegenover elkaar stellen van de volgende belangen op het gebied van haar eigen activiteiten: woningbouw, deltaplan, andere werken van verkeer en waterstaat, militaire uitgaven, onderwijs, het tot ontwikkeling brengen van onderontwikkelde gebieden, het verhogen van de economische en culturele status van de Papoeas in Nieuw Guinea, die momenteel het stadium van koppen snellen nog niet te boven zijn en voor zover het geldt de particuliere investeringen: de modernisering van het produktie-apparaat, het toepassen (zij het misschien in wat verdere toekomst) van atoomenergie en (mede in verband met de politieke verantwoordelijkheid in het Nabije Oosten en dus van direct belang) de scheepvaart. Voor zover het maatregelen geldt die een beïnvloeding betreffen van het verbruik denke men aan maatregelen die invloed hebben op het levenspeil van bepaalde groepen van de bevolking waarbij men zowel moet denken aan degenen die (zoals de ouden van dagen) reeds uit het produktieproces zijn uitgeschakeld als aan bepaalde economisch werkzame bevolkingsgroepen waarvan men het levenspeil te laag acht, zoals bijv. in de landbouw. Het is duidelijk dat naarmate men zich bij een beperking

van de uitgaven van de Overheid zelf minder wenst te houden aan „het domme potlood” en naarmate men zich ten aanzien van de nationale economie in het algemeen sterker wenst vast te leggen op een vooropgezette verdeling van de druk op de investeringen, enerzijds, en het verbruik, anderzijds, en daarmee het uiteindelijk effect sterker wenst te doen afwijken van de automatisch te verwachten reacties en de globaal werkende monetaire maatregelen, een meer gedetailleerd ingrijpen noodzakelijker en een afweging van de belangen moeilijker wordt.

Bovendien ontstaat het gevaar dat naarmate de „automatische” reacties gaan werken en zich op concrete punten financieringsmoeilijkheden en misschien zelfs faillissementen gaan voordoen, de „sociaal-economische” benaderingswijze gaat verworpen tot een zodanig opvangen van concrete moeilijkheden dat zij per saldo het aanpassingsproces door een verzwakking van de „natuurlijke” remmingen veeleer uitstelt dan saneert totdat de confrontering met een werkelijke algemene crisis en een langdurige depressie niet meer te vermijden is.

Het gevaar hiervoor wordt groter wanneer men, primo, de omvang van de evenwichtsverstoring onderschat en, secundo, zich bij het nemen van maatregelen zou ijveren juist met diegene te beginnen welke in feite niet tot een absolute beperking van de koopkracht leiden maar slechts tot een vermindering van een vermeerdering.

Het grote verschil tussen het inperken van stijgende uitgaven van gemeenten en bedrijfsleven en het modereren van een loonstijging is dat, wanneer achteraf de veronderstellingen waarvan men is uitgegaan te optimistisch zouden blijken, de eerstgenoemde maatregelen weliswaar dienen te worden versterkt maar, voor zover zij reeds hebben gewerkt, in ieder geval een positieve bijdrage tot het herstel hebben geleverd, terwijl loonsverhogingen — voor zover zij het karakter dragen van kostenverhogingen — hoezeer ook gematigd — praktisch gesproken niet meer ongedaan kunnen worden gemaakt en in dat geval — wel verre van een positieve bijdrage tot het noodzakelijk evenwichtsherstel te hebben geleverd — gelijk staan met een nieuwe versturende impuls.

Wel moge in dit verband met erkentelijkheid worden vastgesteld dat de leden van de S.-E.R. toegeven dat er omstandigheden denkbaar zijn die tot loonsverlagen aanleiding zouden kunnen geven, doch daarbij wordt uitsluitend gedacht aan een aanpassing, aan een mogelijke achteruitgang van de ruilvoet met het buitenland, niet aan een correctie op een typisch binnenlands probleem. Bij een verhoging van de lonen met een zodanig percentage dat de loonsom (inclusief de sociale lasten) per werknemer, evenals in 1956, de stijging van de arbeidsproduktiviteit en van het produktievolumen van de bedrijven zou overtreffen — hetgeen in het S.-E.R.-advies wordt voorgesteld — zou tenminste één van de impulsen die tot de evenwichtsverstoring van 1956 hebben bijgedragen ook voor een verdere prijsstijging in 1957 verantwoordelijk worden.

Wanneer dan bovendien nog zou blijken dat niet alleen de mate van de evenwichtsverstoring, die in feite heeft plaats gevonden, is onderschat maar dat ook de taxatie van de vooruitzichten te optimistisch is geweest dan zou een dergelijke politiek de reeds bestaande evenwichtsverstoring per saldo niet verhelpen maar vergroten.

In dit verband is het goed erop te wijzen dat de mogelijkheden van een te optimistische toekomstverwachting niet alleen het gevolg behoeven te zijn van onvoorzienbare oorzaken van buitenaf (zoals bij de reeds eerder vermelde

mogelijkheid van een achteruitgang van de ruilvoet het geval zou zijn), maar mede worden bepaald door de te optimistische waardering van de reeds bestaande evenwichtsverstoring zelf.

Een betalingsbalanstekort op lopende rekening, dat vermoedelijk een half miljard hoger zal liggen dan de raming, zal — hoe dan ook — moeten leiden tot een zoveel drastischer beperking van de bestedingsmogelijkheden dat dit ook de exportfinanciering niet onberoerd kan laten. De vraag rijst dan, of dit ook op de omvang van de export zelf niet van invloed zal zijn, een vraag die met te meer klem mag worden gesteld nu de stijging van de export, in vergelijking met de cijfers van dezelfde maanden van het vorige jaar, toch al zo goed als tot stilstand is gekomen.

Dit alles wil niet zeggen, dat de mate waarin de expansie

van de nationale bestedingen een beperking dient te ondergaan, zo drastisch zou zijn dat de ontwikkeling van onze economie daardoor op werkelijk vitale punten blijvend zou worden onderbroken. Het betekent echter wel dat de temporisering van het ontwikkelingsproces, die onvermijdelijk is om erger te voorkomen, beslist verder zal moeten gaan dan velen zich thans nog realiseren en dat men bij het nemen van maatregelen voor alles dient te beginnen met die welke positieve beperkingen inhouden en niet met die welke alleen de negatieve verdienste hebben dat zij inkomensverhogingen — voor zover deze tevens kostenverhogingen betekenen — weliswaar houden beneden de grenzen die men gaarne zou willen maar waarbij men niettemin blijft anticiperen op een ontwikkeling die gunstiger is dan waarop men met reden mag vertrouwen.

Overveen.

S. POSTHUMA.

Prognoses, adviezen en bestedingsinflatie

Oorzaken van de bestedingsinflatie.

Er bestaat thans grote overeenstemming over het bestaan van bestedingsinflatie in Nederland. De remedie is belangrijker dan de oorzaak; toch moge een beschouwing worden gewijd aan enige oorzaken liggende in het veld van de economische analyse.

Indien een vliegtuig uit de koers raakt, kan men o.a. aan de volgende oorzaken denken:

- a. ongunstige atmosferische omstandigheden;
- b. defecte motor;
- c. foute aanwijzing van de instrumenten;
- d. foute interpretatie van de instrumenten;
- e. overige beleidsfouten van de piloot.

a. Externe omstandigheden kunnen plotseling tot grote moeilijkheden leiden. Men kan niemand verwijten dat de Nederlandse economie tot juli 1956 niet was ingesteld op een Suezcrisis.

b. De structuur van de Nederlandse economie kent verschillende „bult in stabilizers” zoals een progressief belastingsysteem en de werkloosheidsverzekering. Indien dit in de gelegenheid is om te werken, d.w.z. dat de tarieven of de premies niet worden verlaagd tijdens een hausse en niet worden verhoogd in de depressie, dan zal er een stabiliserende invloed van uitgaan.

c. en d. De gegevens die de instrumenten verschaffen en de interpretatie daarvan zullen in dit artikel nader onder het oog worden gezien.

e. De vraag, of er (beleids)fouten zijn gemaakt, wordt hier niet behandeld. Eén opmerking moge echter worden gemaakt. Men stelt wel eens, dat er gehandeld zou zijn volgens de slagzin: *après les élections le déluge*. Dit is wellicht gebeurd in 1955 in Engeland, toen de regeringspartij vóór de verkiezingen de belastingen verlaagde en andere tarieven na de verkiezingen verhoogde, met een tijdsverschil van een half jaar. In Nederland is het tijdsverloop circa een jaar. Oppervlakkig gezien bestaat er dus een zekere analogie. Het belangrijke zakelijke motief dat in Engeland de economische politiek zou kunnen hebben beïnvloed: de krappe meerderheid in het parlement, bestond echter niet in Nederland. De regeringscoalitie werd in beide Kamers gesteund door ca. 80 pCt. van de leden.

De onderschatting van de vraag.

Reeds eind 1953 werd er van verschillende zijden op gewezen dat de rijksbegroting 1954 onvoldoende rekening

hield met de in 1953 begonnen opleving ¹⁾. De hausse zette in 1954 krachtig door, maar velen bleven een deflatoire ontwikkeling in de nabije toekomst verwachten.

De vraag naar goederen en diensten is in Nederland en in andere landen na de oorlog in het algemeen te laag geraamd. Bekend is de onderschatting van de behoefte aan scholen, aan onderwijzers en aan woningen. De economische prognoses, zoals die met name jaarlijks worden gepubliceerd door het Centraal Planbureau, vertonen in dit opzicht een grote continuïteit. Zo is de werkgelegenheid tot nu toe elk jaar zonder uitzondering te laag geraamd.

Het Planbureau heeft aan het verschil tussen prognose en realisatie een studie gewijd, getiteld: „Een vergelijking van de ramingen van het C.P.B. met de feitelijke economische ontwikkeling 1949-1953”. In deze studie, die in de loop van 1954 plaatsvond, werd met nadruk gewezen op de tendentie tot onderschatting.

Ook het in 1954 opgestelde Centraal Economisch Plan 1955 en de in dat jaar gemaakte prognoses op langere termijn vertoonden een sterke onderschatting. Uit een S.-E.R.-publikatie moge het volgende worden geciteerd:

„Omtrent de vooruitzichten voor de toekomstige ontwikkeling van de economische situatie van ons land zijn door het Centraal Planbureau voor de eerstkomende jaren, ervan uitgaande, dat het huidige economische beleid ongeveer zal worden gehandhaafd, een aantal berekeningen gemaakt. Ten aanzien van de buitenlandse conjunctuur is aangenomen, dat deze geen uitgesproken daling zal vertonen. Overigens zijn enkele uiteenlopende alternatieven beschouwd. Men vindt als resultaat een stijging van de produktie. Toch zal, volgens deze raming, de produktiestijging zelfs in het gunstigst veronderstelde geval niet zodanig zijn, dat de toeneming van het arbeidsaanbod, samenhangende met de groei van de beroepsbevolking, de stijging van de arbeidsproductiviteit, de vermindering van het aantal militairen en de beëindiging van het herstel van de watersnood, er door opgevangen kan worden. Er moet dan ook rekening worden gehouden met een weer geleidelijke toeneming van de werkloosheid zonder dat deze evenwel, behoudens bij de ongunstigste veronderstellingen, een ernstige omvang zal aannemen.

Opvallend is, dat de betalingsbalans bij alle berekeningen een aanmerkelijk overschot te zien blijft geven, hetgeen dus wijst op een beschikbare marge tot dekking van eventuele voor de betalingsbalans ongunstige gevolgen van veranderingen in het economische beleid” ²⁾.

De tendentie tot onderschatting van de vraag naar goederen en diensten is aan de meeste voorspellers, ook

¹⁾ Ir. H. Vos in „Troonrede en Millioenennota” in Socialisme en Democratie, oktober 1953; Prof. Dr. H. J. Witteveen in „Conjunctuur der conjunctuurpolitiek” in „E.-S.B.” van 14 oktober 1953.

²⁾ Publikatie no. 8 van de Sociaal-Economische Raad (1954): „Nota betreffende het vraagstuk van eventuele loonsverhogingen”.

uit het buitenland, eigen. Door het C.P.B. is op verschillende factoren gewezen die onderschatting kunnen veroorzaken ³⁾.

De maker van een prognose is mede afhankelijk van de informatie die hij uit de verschillende sectoren van het bedrijfsleven en van de Overheid verkrijgt. De woningverocher werd in 1954 nog sterk onderschat. In de in 1955 verschenen publikatie „Een verkenning der economische toekomstmogelijkheden van Nederland 1950-1970” ⁴⁾ werd gemiddeld gerekend met een bouw van 65.000 woningen per jaar ⁵⁾. In de Tweede Kamer werd bij de behandeling van de belastingverlaging gewezen op vele additionele uitgaven, die nodig of gewenst werden geacht. In deze uitvoerige lijst kwam opvoering van het aantal te bouwen huizen niet voor ⁶⁾.

Ook in andere sectoren is de behoefte door vrijwel alle voorspellers onderschat. Dit wordt wellicht o.a. verklaard door de verwaarlozing van de „latente vraag”, d.w.z. de vraag in een aantal sectoren, welke niet in de produktie tot uiting komt, omdat de produktiecapaciteit van deze sectoren tijdens de hausse onvoldoende is. Men denke bijv. aan onderwijs, koopvaardij, scheepsbouw, mijnbouw, verkeerspolitie. Een daling van de vraag in de rest van de economie zal, althans ten dele, gecompenseerd worden door overheveling van arbeidskrachten naar deze bedrijfstakken, waar de produktie dan zal kunnen stijgen ⁷⁾.

Tijdstip van gebruik van prognoses.

Belangrijker dan de tendentie tot onderschatting van de vraag naar goederen en diensten is het juiste gebruik van prognoses. Zo werd september 1954, in de Miljoenennota 1955, aangekondigd, dat de Regering belastingverlagingen deed mogelijk maken. Dit is in overeenstemming met de hiervoor geciteerde prognose over de nabije toekomst. De Kamer drong aan op belastingverlaging in 1955, en de Regering ging akkoord.

Prof. Witteveen had er reeds in de herfst van 1954 op gewezen ⁸⁾ dat het beter was te wachten tot men meer wist van de situatie eind 1955. Men gebruikt prognoses beter indien men met het nemen van een beslissing wacht tot het tijdstip dat de beslissing noodzakelijk is, waardoor men veelal nog enige tijd de werkelijke ontwikkeling kan aanzien.

Marge bij het gebruik van prognoses.

Prognoses onderschatten (vrijwel) altijd de vraag naar goederen en diensten. Toch geeft dit naar de mening van schrijver dezes niet het recht om de geschatte vraag enkele procenten te verhogen, omdat er naar gestreefd moet worden de basis-prognose zelf zo goed mogelijk te doen zijn.

Bij het trekken van conclusies voor het beleid moet echter wel een marge worden genomen. Het is politiek en technisch gemakkelijker om deflatie te bestrijden dan om inflatie tegen te gaan. Belastingverlaging, laag houden van tarieven van staatsbedrijven, het vergroten van consumentensubsidies en het verhogen van overheids-

³⁾ „Een vergelijking van de ramingen van het C.P.B. met de feitelijke economische ontwikkeling 1949-1953”, blz. 66 en 67.

⁴⁾ C.P.B., november 1955. De berekeningen waren echter geruime tijd daarvoor afgesloten.

⁵⁾ Ibidem, blz. 98.

⁶⁾ Tweede Kamerstukken, zitting 1954-1955, 3885, 3887, No. 13 Voorlopig Verslag, blz. 2.

⁷⁾ Voor een uitvoeriger beschouwing over dit probleem moge verwezen worden naar een artikel over „Bestedingsinflatie en de richting van de produktie” van schrijver dezes dat eerstdaags in „E.-S.B.” zal verschijnen.

⁸⁾ „Inflatie, revaluatie en de Miljoenennota 1955” in „E.-S.B.” van 29 september 1954.

uitgaven gaat gemakkelijker (en soms ten dele automatisch omdat voldoende kredieten ter beschikking staan) dan het omgekeerde. Men kan daarom zijn conjunctuurbeleid beter afstemmen op een veronderstelling van hoogconjunctuur totdat een andere situatie is ingetreden ⁹⁾.

De ontwikkeling in 1955.

De toenemende spanning ontstaan door stijgende binnenlandse en buitenlandse vraag werd geleidelijk algemeen zichtbaar. De belastingverlagingen hadden een eigen momentum gekregen, hoewel ook in de Kamer veel kritiek werd geuit, en werden aangenomen in augustus 1955.

T.a.v. de overheidsuitgaven werden geen verlagingen doorgevoerd.

Nu de budgetaire politiek niet gericht was op het afremmen van de hoogconjunctuur, viel het accent op de kredietpolitiek. In september 1955 drong de president van De Nederlandsche Bank aan op kredietbeperking. Kort daarna trof het kabinet maatregelen tot versnelde inning van belastingen. Deze politiek werd in 1956 voortgezet (discontoverhogingen, beperking afbetalingskrediet). Lagere belastingen maakten een hogere rente noodzakelijk. Dit beleid was, wat de rente betreft, effectief. De rente steeg sterk in 1956, evenals de huren van nieuw gebouwde woningen.

De beschouwingswijze van Dr. Holtrop.

De Nederlandsche Bank heeft derhalve maatregelen genomen op een tijdstip dat de betalingsbalans deficitair dreigde te worden. De vraag rijst, of in de andere beschouwingswijze van de president van De Nederlandsche Bank voldoende aandacht is geschonken aan de wenselijkheid van het voeren van conjunctuurpolitiek.

De analyse van inflatoire en deflatoire krachten in de jaarverslagen van De Nederlandsche Bank is gebaseerd op het begrip inflatoire financiering. Inflatoire financiering is aanwezig wanneer een groep van huishoudingen een overschot aan uitgaven niet financiert uit langlopende leningen, maar bijv. uit korte kredieten of intering van kasgelden. Volgens deze analyse wordt een begrotingstekort niet als inflatoire beschouwd zolang dit door langlopende leningen gedekt kan worden. In 1954 en 1955 kon gemakkelijk geleend worden, o.a. door een grote verkoop van internationale effecten naar het buitenland. Het Rijk leende zoveel, dat een netto liquiditeitsonttrekking aan andere sectoren plaatsvond. Dr. Holtrop wijst erop dat dit een uit conjunctureel opzicht juist te oordelen financieringsgedrag van de Centrale Overheid was ¹⁰⁾. Het kan echter naar dezerzijdse mening moeilijk gezond worden geacht wanneer de Overheid tijdens de hoogconjunctuur een tekort heeft dat door particuliere kapitaalimport wordt gefinancierd.

Wel wijst Dr. Holtrop erop, dat ook het budgettaire beleid van belang is, maar de expansieve conjuncturele invloed van verschuivingen in inkomsten en bestedingen wordt bewust buiten beschouwing gelaten ¹¹⁾. De vraag, of het tekort al of niet door leningen wordt gedekt, blijft in het jaarverslag van De Nederlandsche Bank beslissend voor de vraag of het financiële beleid van de Overheid juist was.

In de jaarverslagen van De Nederlandsche Bank wordt het handhaven van een betalingsbalansenwicht belang-

⁹⁾ Men kan zich voorts tegen onvoorziene omstandigheden wapenen door het aanleggen van reserves en door het aanbrengen van automatisch werkende stabilisatoren. Zie de eerstgenoemde C.P.B.-publikatie, blz. 10.

¹⁰⁾ Jaarverslag Nederlandsche Bank 1955, blz. 63.

¹¹⁾ Ibidem, blz. 12 en 64.

rijker geacht dan van conjunctuurpolitiek. Conjunctuurpolitiek zou voor kleine landen medebrengen het accumuleren van extra deviezenreserves tijdens de hoogconjunctuur, welke gebruikt kunnen worden voor het handhaven van hoge werkgelegenheid en vrij betalingsverkeer als elders een recessie intreedt.

Uit het jaarverslag 1955 moge het volgende worden geciteerd:

„In een klein land, dat, als Nederland, zó zeer verbonden is met het internationale verkeer, moet de taak van de centrale bank inderdaad meer gericht zijn op het handhaven van het betalingsbalansevenwicht en derhalve op het bevorderen van evenwichtigheid tussen de algemene economische ontwikkeling in het binnenland en die in het buitenland, dan dat zij gericht dient te worden op een geheel zelfstandige beïnvloeding van de nationale conjunctuur”¹²⁾.

In de bekende discussie in „E.-S.B.” heeft Prof. Dr. H. J. Witteveen deze opvattingen uitvoerig gekritiseerd. Voor een samenvatting van deze discussie zij verwezen naar het boekje van H. C. Bos¹³⁾. Voor een meer recente kritiek zij verwezen naar een artikel van Ir. H. Vos¹⁴⁾.

Het S.-E.R.-advies over de economische situatie begin 1956.

De belastingverlagingen 1955 hadden uiteindelijk mede ten doel om een loonronde te voorkomen. De 5 pCt. huurverhoging 1955 werd gecompenseerd door verlaging van kostprijsverhogende belastingen. De toenemende spanning op de arbeidsmarkt en de stijging van het nominale nationale inkomen (criterium voor de loonpolitiek volgens S.-E.R.-publicatie no. 8 van 1954) hadden echter tot gevolg dat de vakverenigingen sterk aandrongen op een loonsverhoging.

In het S.E.R.-advies van begin 1956¹⁵⁾ kwam het dilemma waarin men zich bevond duidelijk tot uiting. Een marge in de productiecapaciteit of in de bestedingen was niet aanwezig. Enige verschuiving tussen „loon”-inkomens en „overige” inkomens werd echter door de meeste leden gewenst geacht. Als doelstelling werd mede gestreefd naar prijsstabiliteit.

De S.-E.R. wees erop dat een algemene loonsverhoging weinig of geen ongunstige invloed heeft op de betalingsbalans en op de totale bestedingen. Ook werd erop gewezen dat een uitkering ineens weinig of geen invloed heeft op het prijspeil. De S.E.R.¹⁶⁾ vergat erop te wijzen dat in het eerste geval (algemene loonronde) de afwezigheid van ongunstige invloed op de betalingsbalans mede een gevolg was van de prijsverhoging in het binnenland, en dat in het tweede geval de betalingsbalans wel zou worden aangetast. De tegenstelling tussen deze doelstellingen bleek ook uit het voorstel om de huurverhoging in 1957 uit te stellen tot 1 juli 1957, hoewel dit ongunstig zou zijn voor de betalingsbalans.

Middelen om de drie doeleinden tegelijkertijd te verwezenlijken, dus om de prijsstabilisatie te handhaven, de betalingsbalans niet aan te tasten, en een verschuiving naar de looninkomens te bereiken, zoals afremming van de bestedingen en revaluatie, werden in het S.-E.R.-advies niet of nauwelijks besproken.

¹²⁾ Verslag over 1955, blz. 13. Deze passage heeft betrekking op de taak van de centrale bank. De in deze passage gegeven argumentatie geldt ook voor de Overheid.

¹³⁾ „A discussion on methods of monetary analysis and norms for monetary policy”. Nederlandsch Economisch Instituut, Rotterdam 1956.

¹⁴⁾ „De Nederlandsche Bank en de loonpolitiek” in Socialisme en Democratie, mei 1956.

¹⁵⁾ „Rapport inzake een onderzoek van de economische situatie van Nederland”, S.-E.R.-publicatie 1956, no. 1.

¹⁶⁾ En de ondergetekende, die alle besprekingen bijwoonde.

De loonsverhogingen 1956.

De Regering besloot in maart 1956 toestemming te verlenen tot een 3 pCt. uitkering ineens en een 3 pCt. loonronde of een 6 pCt. ronde zonder prijsverhoging.

Het accent lag hierbij sterk op prijsstabilisatie. De 3 pCt. uitkering ineens leidde wel tot een stijging van de consumptie van de loontrekkers, maar kon uiteraard niet op korte termijn leiden tot een belangrijke consumptievermindering van andere groepen. Bij de 3-6 pCt. loonronde kon dit laatste wel het geval zijn, met uitzondering van de overheidsbedrijven — waar immers aandeelhouders, die lagere dividenden ontvangen en dus minder besteden, ontbreken.

Getrouw aan de structuur van onze economie, zoals gestileerd weergegeven in het model van het Centraal Planbureau, leidden de belastingverlagingen 1955, het ongewijzigde beleid t.a.v. de overheidsuitgaven, en de loonsverhogingen zonder doorberekening, tot een sterke achteruitgang van de betalingsbalans.

Twee adviesinstanties van de Regering waarschuwden dit voorjaar. Het Centraal Planbureau pleitte in het Centraal Economisch Plan 1956 voor afremming van de bestedingen en het jaarverslag van De Nederlandsche Bank 1955 wees erop dat Nederland een kritieke tijd tegemoet ging.

De situatie in 1956.

Het tekort op de betalingsbalans in 1956 werd aanvankelijk nog niet overal gezien. De daling van de reserves werd een tijd lang door velen geweten aan een wijziging in de kapitaalrekening. De Indonesische schuldverzaking betekende een nadeel, op jaarbasis, van ca. f. 100 miljoen. De zomer bleek, dat het eerste halfjaar een tekort op de lopende rekening, op transactiebasis, vertoonde van ca. f. 200 miljoen. Hoewel het tweede halfjaar gewoonlijk ongunstiger is dan het eerste, ging de S.-E.R. in zijn rapport van november 1956 nog uit van een tekort voor het hele jaar van f. 100 miljoen.

Voor de verkiezingen werd het budgettaire beleid niet gewijzigd, ook niet waar dat zonder wetswijziging mogelijk was. Het nieuwe kabinet diende volledige vrijheid van handelen te hebben om na zijn optreden de situatie naar eigen inzicht te beïnvloeden. De politiek van kredietbeperking werd voortgezet en tegen het einde van het jaar werd de geld- en kapitaalmarkt zo krap, dat indien geen speciale maatregelen genomen zouden worden, verschillende bestedingen daardoor beperkt zouden moeten worden, vooral op het gebied van investeringen (w.o. de woningbouw) en exportkredieten.

De S.-E.R. adviseerde in november 1956 om de investeringen en de overheidsbestedingen te verlagen. Wat de consumptie betreft bepleitte de S.-E.R. verhoging van belastingen, en vertraagde afschaffing van subsidies en vertraagde verhoging van tarieven van staatsbedrijven. Dit in tegenstelling tot de Tweede Kamer, die blijkens de algemene financiële beschouwingen en het voorlopig verslag over de bezuinigingen een voelde voor andere maatregelen ter vermindering van het overheidstekort dan belastingverhoging.

Conclusies.

Enige conclusies mogen uit het bovenstaande worden getrokken.

- De tendentie tot onderschatting van de vraag naar goederen en diensten dient zoveel mogelijk te worden tegengegaan.
- Prognoses zijn een belangrijk hulpmiddel om besluiten te nemen; het is echter niet wenselijk besluiten

- te nemen nadat een prognose bekend is indien er nog gelegenheid bestaat om de ontwikkeling enige tijd aan te zien.
- c. Er bestaat een belangrijke latente vraag in de Nederlandse economie waardoor deflatoire tendenties sterk worden beperkt.
- d. Inflatoire maatregelen zijn gemakkelijker te nemen dan deflatoire; daarmee dient bij de interpretatie van de prognose rekening te worden gehouden.
- e. Het is voor een klein land slechts mogelijk om een krachtige expansiepolitiek te voeren indien de

deviezenreserves worden opgebouwd in daarvoor gunstige jaren.

- f. Bij maatregelen tot verschuiving tussen looninkomens en overige inkomens tijdens een hoogconjunctuur is het wenselijk naar maatregelen te zoeken die niet leiden tot bestedingsinflatie.
- g. Indien men de woningbouw sterk wil uitbreiden, dan zal men andere bestedingen overeenkomstig minder moeten laten stijgen.

's-Gravenhage.

Dr. W. DREES Jr.

Enige aspecten van de arbeidsmarkt in 1956*)

Algemeen overzicht van de ontwikkeling van vraag en aanbod.

Was reeds in vorige jaren sprake van een gunstige invloed van de hoogconjunctuur op de werkgelegenheid in ons land en daardoor ook op de arbeidsmarkt, in 1956 kan worden gesteld, dat er in de meeste gebieden en in vrijwel alle bedrijfstakken een toenemende overspanning is. De hoge graad van werkgelegenheid en de nog steeds toenemende exportmogelijkheden leidden tot een toename van de productie en daardoor tot een toenemende vraag naar arbeidskrachten.

Een en ander komt tot uitdrukking in de daling van de geregistreerde arbeidsreserve en in een stijging van het aantal niet te vervullen aanvragen. Dit laatste cijfer mag echter niet meer dan als een indicatie worden beschouwd. Immers, dit cijfer betreft slechts de geregistreerde vraag en het is mogelijk, dat een aantal aanvragen achterwege bleef omdat men van te voren wist, dat voorziening hierin niet is te verwachten. Ook mag worden aangenomen, dat in bepaalde bedrijfstakken of bedrijven orders om dezelfde reden niet konden worden aangenomen of moesten verschoven worden naar volgende jaren. Het spreekt wel vanzelf, dat een en ander van grote invloed is op het personeelsbeleid der ondernemingen en de verhoudingen tussen werkgevers en werknemers. Verondersteld mag worden, dat deze veranderingen van blijvende invloed zullen zijn en nog zullen doorwerken in een periode, dat onverhoopt de hoge graad van werkgelegenheid zal afnemen.

Hierbij moet er de aandacht op worden gevestigd, dat in de tegenwoordige situatie de groei van het aantal arbeidsplaatsen afhankelijk is van de toetreding van jonge arbeidskrachten in de beroepsbevolking en de mate waarin de omvang van de geregistreerde arbeidsreserve kan worden gedrukt bijv. door migratie en verhoging van de leeftijdsgrens der arbeiders, welke voor de ondernemingen nog aanvaardbaar is. Daarnaast gaat het erom of Nederland in staat is de arbeidskracht van de gerepatrieerden uit Indonesië te gebruiken en in welke mate het mogelijk is tewerkstelling van buitenlandse arbeiders te verruimen. Wat dit laatste betreft zij er echter op gewezen, dat de huisvesting van deze arbeiders zeer moeilijk is, spanningen kan opwerpen, terwijl mede de hier verdiende lonen in vele gevallen niet attractief zijn om tot gezinscheiding over te gaan. Ook is het over te maken loonbedrag niet altijd ruim genoeg in vergelijking tot de bedragen, die de buitenlandse arbeider bij tewerkstelling in andere landen kan overmaken.

Bij dit alles moge niet uit het oog worden verloren, dat de toetreding van jonge arbeidskrachten ongunstig wordt

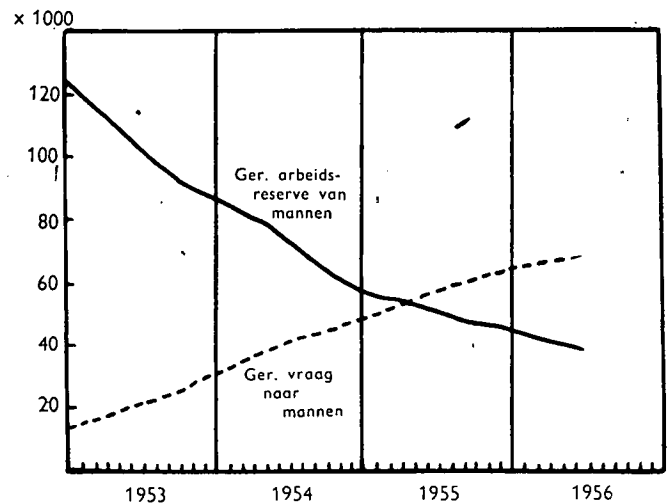
*) Het is mij een behoefte om te vermelden, dat in deze beschouwingen gebruik is gemaakt van een groot aantal gegevens, verzameld en van commentaar voorzien door de Afdeling Research van het Rijksarbidsbureau, in het bijzonder door de heer H. L. Gevers, medewerker Bureau Arbeidsmarktonderzoek van deze Afdeling.

beïnvloed door het grotere aantal jongeren, dat een langere school- en vakopleiding kan genieten en mede doordat nog altijd een groot aantal jonge vrouwelijke arbeidskrachten een zekere schroom heeft in het arbeidsproces te treden. Het is daarom noodzakelijk, dat zo effectief mogelijk het arbeidspotentieel wordt benut. Mede leidt een en ander ertoe, dat de belangstelling voor de arbeider als mens veel groter is geworden en de betekenis hiervan is een blijvende winst, waarvan niet alleen nu, maar ook later de vruchten zullen worden geplukt.

In het kader van dit artikel blijft buiten beschouwing de ontwikkeling van onze betalingsbalans en de maatregelen, die op dit gebied nog zullen worden genomen en daardoor wellicht van invloed zullen zijn op de overspanning op de arbeidsmarkt.

Het verloop van de bij de arbeidsbureaus geregistreerde arbeidsreserve en mede de vraag is voor de mannen in onderstaande grafiek door het voortschrijdend 12-maands-gemiddelde van beide weergegeven.

Twaalfmaands voortschrijdend gemiddelde van de geregistreerde arbeidsreserve van en vraag naar mannen

De ontwikkeling van de industriële bedrijvigheid.

De sterke toeneming van de behoefte aan arbeidskrachten vloeiende voort uit een belangrijke en voortdurende groei van de productie. Niet alleen de binnenlandse afzet liep mede onder invloed van het algemeen gestegen welvaartsniveau aanzienlijk op, waarbij vooral het verbruik van duurzame consumptiegoederen groter werd, doch ook de export vertoonde een aanzienlijke uitbreiding. Een en ander wordt geïllustreerd door onderstaande indices inzake de industriële productie, het verbruik per hoofd van de bevolking en de export over de jaren 1952 t/m 1955, ontleend aan het Maandschrift van het Centraal Bureau voor de Statistiek. Om een indruk te

geven van de ontwikkeling der indices over 1956, werd hierbij tevens opgenomen het gemiddeld indexcijfer over de periode september 1955 t/m augustus 1956.

*Volume-indices van de industriële produktie,
het verbruik en de export*

	Basis- jaar	1952	1953	1954	1955	Gem. sept. 1955 t/m aug. 1956
Industriële produktie	1949	117	128	141	151	157
Verbruik per hoofd van de bevolking (totaal)	1951	99	103	108	114	119 a)
Verbruik per hoofd van de bevolking (duurz. cons. goederen)	1951	95	101	109	120	130 a)
Export	1948	254	291	329	360	379

a) Gemiddelde over de periode augustus 1955 t/m juli 1956.

Deze cijfers wijzen erop, dat ook voor het gehele jaar 1956 een belangrijke stijging van de produktie mag worden verwacht. Een remmende factor in dit opzicht is echter het gebrek aan arbeidskrachten. Het totale arbeiderstekort kan voor dit jaar gesteld worden op 110.000, waarvan 70.000 mannen en 40.000 vrouwen, tegen een tekort van 56.000 mannen en 28.000 vrouwen in 1955.

De hierboven geconstateerde groei van de produktie kon gezien het personeelsgebrek alleen plaatsvinden door een vollediger benutting van het produktie-apparaat, verdergaande mechanisatie en een stijging van de arbeidsproduktiviteit. Wat deze laatste factor, de produktie per werknemer in de industrie betreft, geven de cijfers van het C.B.S. inderdaad een belangrijke toeneming aan. Het desbetreffende indexcijfer liep van 100 in 1953 op tot 106 in 1954 en tot 110 in 1955. Voor 1956 ligt een verdere stijging van de arbeidsproduktiviteit met 3 pCt. ten opzichte van 1955 in de lijn der verwachting.

Opgemerkt dient te worden, dat deze stijging van de arbeidsproduktiviteit geen inzicht geeft omtrent de arbeidsprestaties. Er is in verband met het personeelsgebrek een groot aantal minder geschikte arbeidskrachten in het bedrijfsleven opgenomen, terwijl ook het personeelsverloop toenam. Dit zijn aanwijzingen, afgezien van de klachten van werkgevers, dat qua tempo en prestatie eerder een daling dan een stijging kan zijn opgetreden.

Toenemende activiteit in de bouwnijverheid.

In bovenstaande produktiecijfers is niet begrepen de bouwnijverheid. In deze bedrijfsklasse, welke in de naoorlogse jaren door het schrijnende woningtekort in het middelpunt van de belangstelling staat, viel ook in 1956 wederom een aanmerkelijke vergroting van de activiteit waar te nemen. In de eerste 9 maanden van 1956 bedroeg het aantal voltooide woningen 46.224 tegen 40.121 in dezelfde periode van het vorige jaar. Meer tekenend nog voor het gunstige verschil met 1955 in de woningbouw is wel het aantal in uitvoering zijnde woningen. Per ultimo september 1955 was dit aantal nl. 77.577, terwijl het eind september van dit jaar 91.347 bedroeg. Gezien deze cijfers mag erop gerekend worden, dat er belangrijk meer woningen gereed zullen komen dan in 1955.

Een grote handicap hierbij is ook weer het gebrek aan arbeidskrachten. Op alle mogelijke wijzen wordt getracht om enerzijds het tekort te verminderen, o.a. door scholing en door gerichte beroepskeuzevoorlichting, en anderzijds om het beperkt aanwezige arbeidspotentieel zo goed mogelijk te benutten. In de eerste plaats wordt gepoogd dit laatste te bereiken door de van medio dit jaar daterende wijziging in het bouwbeleid, waarbij het woningbouwvolume wordt aangepast aan de regionaal beschikbare

capaciteit. Evenwel is het noodzakelijk de resultaten van dit bouwbeleid te toetsen aan de vraag, of de gemiddelde bouwtijd der woningen niet langer wordt, hetzij door dalende prestaties, hetzij door niet efficiënt benutten der arbeidskrachten, hetzij door achter blijvende produktie van toeleveringsbedrijven.

Berichten uit verschillende provincies duiden er op, dat door een grotere continuïteit in de tewerkstelling van bouwvakarbeiders het aantal in uitvoering zijnde objecten kon worden opgevoerd, zonder vergroting van de spanning op de bouwvakarbeidsmarkt.

Vervolgens mag verwacht worden, dat de ontworpen richtlijnen om ook bij minder gunstig weer door te werken, in de komende winter ook metterdaad enige vrucht zullen afwerpen.

Door het ernstige personeelsgebrek is reeds een duidelijk merkbare tendentie aanwezig — en niet alleen in de bouwnijverheid, maar ook in andere sterk seizoengevoelige bedrijfstakken — om de arbeidskrachten ook tijdens perioden van minder gunstig weer zoveel mogelijk in dienst te houden, teneinde de overgang naar andere bedrijven te voorkomen.

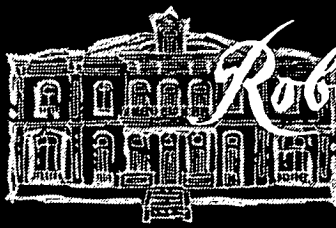
De scholing op de Rijkswerkplaatsen voor Vakontwikkeling heeft zeker ook tot leniging van de ernstige tekorten aan bouwvakarbeiders bijgedragen. Sedert het tweede halfjaar van 1946 tot en met september 1956 werden door de Rijkswerkplaatsen in totaal 20.412 bouwvakarbeiders volledig opgeleid. Hieronder waren 7.267 metselaars, 8.409 timmerlieden, 1.417 schilders en 1.551 stucadoors.

Uit onderzoeken, welke werden ingesteld naar het resultaat van deze opleiding, waarbij dus werd nagegaan, op welke plaats de opgeleiden in het bedrijfsleven zijn terecht gekomen, kwam vast te staan, dat het aantal „geslaagden” alleszins bevredigend is te achten. Van de in 1953 opgeleiden bleek 82,5 pCt. „geslaagd” te zijn, terwijl van de in 1954 opgeleiden dit percentage 86,1 bedroeg. Voor 1955 en voor 1956 mag zeker aangenomen worden, dat dit percentage nog hoger ligt.

Enige gevallen van de overspannen arbeidsmarkt.

In het bovenstaande werd terloops reeds gewezen op een gevolg van de aanhoudende ernstige overspanning van de arbeidsmarkt, nl. het feit, dat het in dienst houden van arbeidskrachten ook tijdens het ongunstige seizoen steeds grotere vormen aannam. De omvang van de seizoenwerkloosheid verminderde dan ook in belangrijke mate, temeer, doordat een groeiend aantal arbeidskrachten, dat wel door het seizoen ontslag kreeg, al of niet tijdelijk werk vond in andere bedrijfstakken. Onder andere is dit het geval met arbeiders van de bloembollenbedrijven en uit de vissersrij, die in de wintermaanden in de havens van Amsterdam en Rotterdam gaan werken. In andere gevallen blijven de werknemers bij hun oorspronkelijke werkgever in dienst, doch zij worden tijdens het slappe seizoen op uitleenbasis tewerkgesteld bij andere bedrijven. Dit is o.a. het geval in de baksteenindustrie, waar arbeiders, wier werktijd tot 0-uren is verkort, tijdelijk in de mijnen in Zuid-Limburg gaan werken.

Typierend in dit verband is ook wel de vermindering van de seizoenwerkloosheid onder schilders. Onder de druk van de arbeiderstekorten en mede bevorderd door de in de laatste jaren toegepaste subsidieregeling voor schilderwerk tijdens de wintermaanden werd de werkgelegenheid voor schilders over een veel langere periode van het jaar gespreid. Op grond van de verwachting, dat het voortduren en zelfs toenemen van de tekorten aan

Robbers en van den Hoogen.

WIJKOPERS SINDS 1842 - VELPERWEG 23 ARNHEM - TELEFOON K 8300 - 24377

(Advertentie)

schilders een voldoende spreiding van het schilderwerk over het jaar zal teweeg brengen, heeft de Minister van Sociale Zaken en Volksgezondheid enige maanden geleden besloten de subsidieregeling voor de winter 1956/1957 niet van toepassing te verklaren. Voor zover de cijfers momenteel bekend zijn, is het verloop van de werkloosheid onder schilders tot nu toe in overeenstemming met deze verwachting.

De omvang van de totale seizoenwerkloosheid, onder mannen, welke in 1954 nog gemiddeld 23.000 bedroeg, liep in 1955 terug tot 18.000 en in 1956 tot 13.000.

Een tweede gevolg van de zeer ruime werkgelegenheid en het daartegenover staande te geringe aanbod, was een aanmerkelijke versnelling van de roulering der arbeidskrachten, waarbij een groot deel van de veelvuldige personeelwisselingen zonder of met een zeer kortstondige werkloosheid gepaard gaat. De wrijvingswerkloosheid nam dan ook in omvang af en wel van 19.000 in 1954 tot 13.000 in 1955. Voor 1956 kan de wrijvingswerkloosheid op 8.000 worden gesteld.

Een gunstig uitvloeisel van de krappe arbeidsmarkt waren verder de groeiende plaatsingsmogelijkheden voor minder geschikten. De werkloosheid onder deze groep verminderde van 1954 op 1956 van 13.000 tot 9.000. Ook de structuurwerkloosheid, welke in hoofdzaak voorkomt in de agrarische gebieden in ons land, liep sterk terug, nl. van 15.000 in 1954 tot 7.000 in 1956. Momenteel zijn het praktisch alleen de provincies Groningen, Friesland en Drenthe, waar nog van structuurwerkloosheid kan worden gesproken. De betreffende aantallen hebben hier vrijwel geheel betrekking op arbeidskrachten in de lager gekwalificeerde beroepen.

In dit verband dient erop te worden gewezen, dat de sterke daling van de structuurwerkloosheid in verschillende gebieden uiteraard niet behoeft te betekenen, dat het structurele probleem aldaar inderdaad geheel tot een oplossing is gebracht. Men moet aannemen, dat de discrepantie tussen beroepsbevolking en werkgelegenheid in deze gebieden voor een deel is versluierd door de gunstige conjunctuur. Dit neemt overigens niet weg, dat in verscheidene gevallen, o.a. door ontsluiting van het gebied, door nieuwe vestigingen van bedrijven en door binnenlandse migratie ook een blijvende verbetering kon worden bewerkstelligd.

In het algemeen kwamen de plaatsingskansen voor oudere arbeidskrachten veel gunstiger te liggen. Het gemiddeld aantal mannelijke werklozen van 40 jaar en ouder verminderde van 1952 op 1956 van rond 59.000 tot 25.000, ofwel met 34.000 (57 pCt.). Daar de vraag van het bedrijfsleven nu eenmaal bij voorkeur uitging naar jeugdige krachten, was de daling van de werkloosheid onder de personen beneden 40 jaar in deze periode uiteraard sterker. Deze verminderde nl. van 71.000 in 1952 tot 16.000 in 1956, derhalve met 55.000 ofwel 77 pCt.

De leeftijdsverdeling en de inschrijvingsduur van de gemiddelde geregisteerde mannelijke arbeidsreserve in

1953 en 1956 komt tot uiting in onderstaande tabel. Hieruit valt af te leiden, dat de gemiddelde inschrijvingsduur van de werklozen van 40 jaar en ouder slechts in geringe mate is afgenomen. Bedroeg zij in 1953 ruim 5 maanden, in 1956 was dit ongeveer $4\frac{1}{2}$ maand.

Geregisteerde arbeidsreserve van mannen naar leeftijd en duur van inschrijving in 1953 en 1956

(4 kwartaalsgemiddelden)

Duur van inschrijving	Jaar	Jonger dan 25 jaar	25 t/m 39 jaar	40 jaar en ouder	Totaal
korter dan 1 maand	1953	6.034	8.441	9.398	23.873
	1956	2.730	3.873	5.194	11.797
1-3 maanden	1953	4.983	9.253	11.445	25.681
	1956	1.820	4.250	7.512	13.582
3-6 maanden	1953	2.186	6.178	9.036	17.400
	1956	321	1.426	3.999	5.746
6 maanden en langer	1953	1.134	6.666	18.172	25.972
	1956	178	1.316	8.515	10.010
totaal	1953	14.337	30.538	48.051	92.926
	1956	5.049	10.865	25.220	41.135

Werkloosheid, beroepsbevolking, werkgelegenheid.

De totale geregisteerde mannelijke arbeidsreserve kon derhalve van 1955 op 1956 worden teruggebracht van gemiddeld 49.000 tot 37.000. De werkloosheid onder vrouwen verminderde in deze periode van 4.000 tot 3.000. Daarenboven nam de beroepsbevolking van 1955 op 1956 in sterkere mate toe dan in het voorgaande jaar, nl. met rond 38.000 mannen en 15.000 vrouwen.

De oorzaak van deze sterkere toeneming, vooral van de mannelijke beroepsbevolking, ligt in het afnemende emigratiesaldo. Enerzijds valt sedert 1953 een voortdurende vermindering van de emigratie waar te nemen; voor een groot deel houdt dit verband met de ruime werkgelegenheid in eigen land. Volgens gegevens van het C.B.S. beliep het totaal aantal emigranten in de jaren 1953, 1954 en 1955 resp. 61.751, 56.322 en 51.626. Gedurende de eerste negen maanden van 1956 emigreerden 41.553 personen. Anderzijds nam de tewerkstelling van buitenlandse arbeidskrachten in ons land toe. Het aantal in Nederland werkende en woonachtige vreemdelingen bedroeg op 30 juni 1955 27.800, waarvan 21.400 mannen en 6.400 vrouwen. Op dezelfde datum van 1956 waren deze aantallen resp. 30.400, 23.800 en 6.600.

Bij de emigratie was in de maanden oktober en november 1956 opvallend de sterke toeneming van het aantal aanmeldingen, in het bijzonder voor Canada, als uitvloeisel van de internationale spanningen. Voor het komende jaar ligt hierdoor een omvangrijkere emigratie in de lijn der verwachtingen, temeer, daar in het voorjaar van 1957 een belangrijk aantal emigranten naar de Verenigde Staten kan vertrekken. Hier staat weer tegenover, dat de verving van arbeidskrachten in het buitenland nog steeds voortgang vindt, terwijl ook de Hongaarse vluchtelingen zich voor een groot deel op de arbeidsmarkt zullen aanbieden.

Als afzonderlijke factor, die de beroepsbevolking beïnvloedt, moet ook de repatriëring uit Indonesië worden

genoemd. In 1955 repatrieerden rond 24.000 personen, waarvan rond 5.000 beroepsbeoefenaren. In de periode januari t/m september 1956 kwamen 14.500 personen uit Indonesië terug, waaronder zich bijna 3.000 beroepsbeoefenaren bevonden.

De grote vraag naar arbeidskrachten had uiteraard ook een gunstige invloed op de opnemings van de gerepatrieerden in het bedrijfsleven. Van het totale aantal gerepatrieerde *beroepsbeoefenaren* sedert de soevereiniteitsoverdracht, welk aantal rond 42.000 bedraagt, stonden per eind november nog slechts 566 personen, waaronder 419 mannen en 147 vrouwen bij de arbeidsbureaus als werkzoekend geregistreerd.

Uit de groei van de beroepsbevolking met 53.000 (38.000 mannen en 15.000 vrouwen) en de daling van de werkloosheid met 13.000 (12.000 mannen en 1.000 vrouwen) resulteert derhalve een toeneming van het aantal bezette arbeidsplaatsen met 66.000 (50.000 mannen en 16.000 vrouwen).

Deze groei van de werkgelegenheid lag voor 48.000 in de nijverheid, waarvan de metaalnijverheid en de bouwnijverheid samen ongeveer 70 pCt. voor hun rekening namen. Ook de dienstensector breidde zich aanzienlijk uit, nl. met 27.000 arbeidsplaatsen, waar echter een terug-

gang van de werkgelegenheid in de landbouw tegenover stond. De mechanisatie en rationalisatie der bedrijven deed ook in het afgelopen jaar de personeelsbezetting in de landbouw verminderen, waarbij echter ook de toenemende trek van landarbeiders naar de industrie een rol speelde.

Ofschoon de conjuncturele ontwikkeling zich ook voor 1957 gunstig laat aanzien, is het stellen van een prognose ten aanzien van werkgelegenheid en werkloosheid nu meer dan ooit speculatief. In de eerste plaats is het niet mogelijk reeds nu de invloed te peilen van de maatregelen tot beperking der bestedingen, welke de Regering in overweging heeft genomen.

Verder is praktisch niet te zeggen, in hoeverre de beperking van het olieverbriuk de werkgelegenheid zal beïnvloeden. Na de inwerkingtreding van het zondagsrijverbod zijn berichten ontvangen, dat het bezoek aan hotels en restaurants sterk is verminderd, doch invloed op de werkgelegenheid van enige betekenis behoeft eerst gevreesd te worden, indien het bedrijfsleven tot vermindering van het olieverbriuk zou moeten overgaan. Ook maakt de wisselvallige internationale situatie het uitspreken van een verwachting wel zeer moeilijk.

's-Gravenhage.

Dr. Ir. D. R. MANSHOLT.

De resultatenrekening van de landbouw

In een artikel in „E.-S.B.” van 2 mei jl., getiteld „De landbouw in mineur” heb ik gepoogd in kort bestek een beeld in cijfers te geven van de ontwikkeling van de financiële resultaten in de landbouw.

Tijdens de kabinetsformatie werden de eisen van de landbouw bij elke volgende fase luider en dringender om verbetering in de toestand te brengen. Tenslotte presenteerde het Landbouwschap een nog onbetaalde rekening, waarover Dr. Vondeling in dit blad twee artikelen heeft geschreven ¹⁾. Door de landbouwclaims is nu de belangstelling voor het wel en wee van de landbouw alom aanwezig. Het beeld dat ik in mei jl. gaf betrof de ontwikkeling in de jaren 1948/49 tot en met 1954/55. Ondertussen zijn de gegevens van dezelfde groepen bedrijven beschikbaar gekomen voor het jaar 1955/56, terwijl het ook mogelijk is een indruk te geven van de waarschijnlijke ontwikkeling in het lopende jaar.

Om niet in herhaling van het vorige artikel te vervallen, zal ik mij beperken tot het weergeven van de belangrijkste tabellen, aangevuld met de cijfers van het laatste jaar. Voor de toelichting op de herkomst en betekenis van de cijfers — voor zover nodig — verwijs ik naar het vorige artikel.

De cijfers ²⁾.

TABEL 1. *Gezinsinkomen en netto-overschot in guldens per ha*

Jaren	48/49	49/50	50/51	51/52	52/53	53/54	54/55	55/56
Akkerbouwbedrijven op de zeekei								
Gezinsinkomen	264	431	381	559	538	352	280	373
Netto-overschot	220	396	341	510	482	295	216	300
Akkerbouwbedrijven in de veenkolonien								
Gezinsinkomen	—	—	567	773	538	297	354	313
Netto-overschot	—	—	394	578	360	110	161	80
Weidebedrijven								
Gezinsinkomen	546	583	447	522	516	556	371	497
Netto-overschot	321	329	190	244	243	267	11	115
Gemengde bedrijven								
Gezinsinkomen	441	556	547	653	644	611	532	672
Netto-overschot	49	123	65	144	112	91	— 68	52

¹⁾ Zie „E.-S.B.” van 5 en 12 december 1956.

²⁾ De gegevens over 1955/56 worden begin 1957 gepubliceerd in de serie Bedrijfseconomische Mededelingen van het Landbouw-Economisch Instituut.

TABEL 2.

Gemiddelde opbrengsten per 100 gulden kosten

Jaren	48/49	49/50	50/51	51/52	52/53	53/54	54/55	55/56
Zeekeigebieden	126	144	136	147	142	124	115	122
Veenkoloniën	—	—	135	148	129	109	112	106
Weidebedrijven	135	131	116	119	119	119	101	107
Gemengde bedrijven ..	105	112	105	110	107	106	96	102

TABEL 3.

Indexcijfers van kosten en opbrengsten per ha

(Basis 1949/50-1952/53 = 100; veenkolonien: basis 1950/51-1952/53 = 100)

Jaren	48/49	49/50	50/51	51/52	52/53	53/54	54/55	55/56
Akkerbouwbedrijven op de zeekei								
Totaal opbrengsten ..	73	89	89	109	112	104	109	114
Totaal kosten	82	88	94	106	112	119	134	132
Totaal kosten minus arbeidskosten	79	85	92	106	117	123	135	135
Akkerbouwbedrijven in de veenkolonien								
Totaal opbrengsten ..	—	—	94	108	98	85	93	88
Totaal kosten	—	—	96	100	104	108	115	115
Totaal kosten minus arbeidskosten	—	—	93	100	107	112	115	116
Weidebedrijven								
Totaal opbrengsten ..	79	92	94	104	110	113	112	117
Totaal kosten	70	84	98	106	113	114	133	131
Totaal kosten minus arbeidskosten	64	80	97	106	116	116	136	130
Gemengde bedrijven								
Totaal opbrengsten ..	65	80	93	110	117	118	126	138
Totaal kosten	67	78	96	108	118	122	141	146
Totaal kosten minus arbeidskosten	58	70	94	111	124	132	153	161

TABEL 4.

Indexcijfers van de prijzen van landbouwprodukten af bedrijf

(Basis 1949/50-1952/53 = 100)

Jaren	48/49	49/50	50/51	51/52	52/53	53/54	54/55	55/56
Akkerbouwprodukten	74	85	100	109	107	113	103	103
Veeteeltprodukten ..	91	89	97	105	107	100	103	106
Landbouwprodukten	87	88	98	106	107	103	103	105

Bron: C.B.S. (afgerond).

Conclusie.

Met uitzondering van de akkerbouwbedrijven in de veenkolonien, blijkt dat het jaar 1955/56 gunstiger resultaten heeft opgeleverd dan het koude, natte jaar 1954.

TABEL 5.

Indexcijfers van het gezinsinkomen per ha

(Basis 1949/50-1952/53 = 100; veenkoloniën: basis 1950/51-1952/53 = 100)

Jaren	48/49	49/50	50/51	51/52	52/53	53/54	54/55	55/56
Akkerbouwbedrijven:								
op de zeekei	55	90	80	117	113	74	59	79
in de veenkoloniën	—	—	91	123	86	47	57	50
Weidebedrijven	106	112	86	101	100	108	72	96
Gemengde bedrijven ..	74	93	91	109	107	102	89	112
Nationaal inkomen per								
hoofd	82	89	97	104	110	116	124	133a)
Loonsom per hoofd ..	86	90	96	105	110	113	125	133a)

a) Raming.

De marge tussen opbrengsten en kosten is gemiddeld, met uitzondering van de groep akkerbouwbedrijven op de klei, echter krap, blijkens tabel 2. Van kostenstijging is, met uitzondering van de gemengde bedrijven, geen sprake. De betere resultaten zijn te danken aan hogere opbrengsten, waarbij het opvalt dat alleen de prijzen van de veeteeltproducten iets gestegen zijn.

In vergelijking met het verloop van het nationaal inkomen per hoofd van de bevolking en de loonsom per hoofd, die inmiddels ook weer gestegen zijn, is de achterstand nog groot. Merkwaardig is, dat de achterstand het geringste is voor de gemengde bedrijven op de zandgronden, terwijl in tabel 2 juist blijkt, dat voor deze groep bedrijven de marge tussen opbrengsten en kosten het kleinst is. De verklaring van dit schijnbaar tegenstrijdige verschijnsel is te vinden in de uiteenlopende toestand welke voor de verschillende groepen bedrijven in de

basisjaren bestond. De vier basisjaren 1949/50 t/m 1952/53 waren voor de beide groepen akkerbouwbedrijven zeer gunstig en gaven voor de groep weidebedrijven redelijke uitkomsten, zoals tabel 2 duidelijk laat zien.

Hoe zal het dit jaar worden?

Evenals in 1954 hebben wij dit jaar weer een natte en koude zomer gehad. Op alle bedrijfstypen heeft dit een ongunstige invloed gehad. Gelukkig is het weer in de herfst gunstig geweest, hetgeen de oogst van hakvruchten op de akkerbouwbedrijven ten goede is gekomen en waardoor het vee dit jaar lang in de weide kon blijven. De schade van deze zomer heeft tot gevolg gehad dat naast de kwantiteit vooral de kwaliteit van de producten geleden heeft.

Het peil van de kosten is dit jaar wel gestegen, o.a. de lonen en het veevoeder.

De prijzen van de akkerbouwproducten lijken iets gunstiger dan verleden jaar. Dat kan dus de kostenstijging en de schade aan de opbrengst enigszins compenseren.

Voor de weide- en gemengde bedrijven zal er veel van afhangen op welk peil de nieuwe garantieprijs van de melk, welke 1 november 1956 ingaat, zal worden vastgesteld. Van een verbetering in de huidige toestand zal zonder ingrijpende maatregelen geen sprake zijn.

Het blijft dus voorlopig „mineur” in de landbouw. Het wachten is op enkele vrolijke noten van de Regering.

's-Gravenhage.

J. HORRING.

Rumor in renteland

In de loop van 1956 heeft zich hier te lande op de geldmarkt en in de niet-risicodragende sector van de kapitaalmarkt een zodanige verkrapting voorgedaan, dat de situatie op deze markten momenteel zonder overdrijving nijpend kan worden genoemd. Deze krapte komt in het bijzonder tot uiting in de voor Nederlandse begrippen hoge rentestanden, bijv. het marktdisconto van $3\frac{1}{2}$ pCt. voor driemaandsschatkistpapier en de rentevoet van 5 à $5\frac{1}{2}$ pCt. voor langlopende onderhandse en obligatieleningen aan het bedrijfsleven.

Op zichzelf zijn dit, als men de zaak nuchter beziet, nog geen rentevergoedingen om van te schrikken. Bedenk men, dat wij thans leven in een „full fledged” hausse met talrijke spanningen en knelpunten, dan zijn zij zelfs historisch gezien nog alleszins matig te achten. Ook geografisch gezien zijn zij stellig niet excessief, bijv. in vergelijking met de rentestanden in de ons omringende landen.

Houdt men rekening met de ontwaarding van de gulden — vooral door de onafgebroken reeks van loon/prijzronden — die in de na-oorlogse periode heeft plaatsgevonden en die in de toekomst nog verder zal doorgaan, dan is er a fortiori reden de huidige rentestanden matig, ja laag te achten. Indien het prijsniveau bijv. stijgt met 2 pCt. per jaar, maakt iemand in een 4 pCt. obligatie belegt en over zijn inkomen 50 pCt. belasting betaalt (in verband met de depreciatie van zijn hoofdsom) realiter een rendement van 0 pCt.; bij een 5 pCt. obligatie realiter van $\frac{1}{2}$ pCt. enz.

Zo zeer is men echter hier te lande gewend geraakt aan het feit dat de kapitaalvragers hier de laatste decennia op schrikbarende wijze zijn verwend met lage — in reële termen uitgedrukt vaak zelfs negatieve — rentevoeten dat genoemde rentestijging thans vrij veel opzien baart.

De vraag die wij hier aan de orde willen stellen, nl. of

er iets over de oorzaken van de rentestijging(en) valt te zeggen, en wellicht zelfs iets over de toekomst op dit terrein, verdient in hoofdzaak afzonderlijke beantwoording voor de geldmarkt en de kapitaalmarkt (al zijn er verbindingskanalen tussen beide markten).

Geldmarkt.

In Nederland heeft jarenlang de op het eerste gezicht enigszins verwonderlijke stelling gegolden, dat een krappe geldmarkt nog niet gepaard behoeft te gaan met een hoge rentestand op deze markt. Een illustratie hiervan vormde de situatie in 1951, toen de markt ook zeer krap was, maar bijv. het marktdisconto voor driemaandspapier gemiddeld nog geen $1\frac{1}{2}$ pCt. per jaar bedroeg. Thans gaat deze stelling niet meer op, hetgeen wordt geïllustreerd door het huidige marktdisconto voor dergelijke termijnen ad ca. $3\frac{1}{2}$ pCt. per jaar.

De geldmarkt hier te lande is voornamelijk krap, wanneer de banken — de voornaamste geldgevers op deze markt — op jacht zijn naar liquide middelen. De ervaring leert, dat een der voornaamste oorzaken van een dergelijke liquiditeitsdrang wordt gevormd door een aanzienlijke vermindering van de goud- en deviezenvoorraad. Middelen voor het kopen van deviezen stromen in laatstgenoemd geval nl. naar de Centrale Bank, die de centrale deviezenbewaarster is. Deze middelen worden dus uit het verkeer weggezogen; voor een groot deel moeten de banken deze fourneren. Zowel bij de huidige geldmarktkrapte als bij die van 1951 was deze oorzaak van grote invloed.

Het kenmerkende van de huidige situatie is dat de banken bij het verkrijgen van de door hen benodigde liquide middelen herhaaldelijk en voor grote bedragen moeten terugvallen op de Centrale Bank. Daar deze instelling voor het disconteren van wissels $3\frac{3}{4}$ pCt. en

voor het verstrekken van rekening-courantkrediet nu $4\frac{1}{4}$ pCt. rente per jaar berekent, brengt dit terugvallen mede, dat de geldmarktrente voor kort papier in de buurt van laatstgenoemde percentages moet liggen. Voor de (in verband met het éénrichtingsverkeer weinige) kopers van papier op de markt, die weten dat hun tegenpartij weinig andere keuze overblijft dan naar de Centrale Bank te gaan, is er immers geen reden met een aanmerkelijk lagere kredietprijs dan deze instelling genoegen te nemen. De huidige marktdisconto's van ca. $3\frac{1}{2}$ à 4 pCt. voor schatkistpapier van enkele maanden tot enkele jaren looptijd geven in dit licht gezien geen aanleiding tot verwondering. Iets algemener gesteld: tegenwoordig is het disconto van De Nederlandsche Bank bij een zeer krappe geldmarkt bepalend voor het renteniveau op deze markt. Daar in verband met de huidige liquiditeitspositie der banken de markt inderdaad krap is, is genoemd officieel disconto thans effectief.

Het bovenstaande zal wellicht sommigen aanleiding geven tot de opmerking, dat de geschetste situatie niets bijzonders heeft en dat daarin slechts een normale positie van de Centrale Bank, „the bankers' bank”, tegenover de algemene banken in tijden van liquiditeitsverkrapping wordt geschetst.

Deze opmerking is treffend juist. Het opmerkelijke is echter juist, dat deze „normale” situatie hier te lande pas sinds kort geldt, dat zij slechts door zeer ingrijpende maatregelen tot stand is gekomen en dat voordien jaren aaneen een gans andere constellatie heeft geheerst.

Deze laatste constellatie was deze, dat de banken t.a.v. hun liquiditeit vrijwel autonoom waren, zodat zij in perioden waarin zij aanzienlijke bedragen aan liquide middelen moesten opbrengen (bijv. in verband met grote deviezenaankopen van cliënten) deze uit eigen kracht konden fourneren, *dus zonder beroep op de Centrale Bank*.

De bron, waaruit de banken toen konden putten voor het verkrijgen van extra liquide middelen was het schatkistpapier, waarvan zij grote bedragen bezaten met korte looptijd. Regelmatig kwamen hieruit bij het vervallen *dus aanzienlijke bedragen vrij*, en door eenvoudig het kopen van nieuw papier na te laten, konden de banken in relatief korte tijd zonder enige moeite veel geldmiddelen tevoorschijn toveren.

Deze gang van zaken maakte tegelijk duidelijk, waarom de geldmarktrente bijv. tijdens de krapte van 1951 zo laag bleef (in de krapste maanden van dat jaar bedroeg het marktdisconto voor driemaandspapier gemiddeld slechts 1,55 pCt.). Een bank die extra liquide middelen moest verkrijgen kocht minder schatkistpapier en derfde de rente op dergelijk papier. Het toonaangevende schatkistpapier was toen jaarspapier dat door de Agent van het Ministerie van Financiën werd afgegeven tegen een disconto van $1\frac{1}{2}$ pCt. per jaar. In die jaren was derhalve het afgiftetarief van nieuw schatkistpapier bepalend voor het renteniveau op de geldmarkt.

Zoals reeds opgemerkt, hebben er t.a.v. het bankwezen in de tussen genoemde jaren gelegen perioden ingrijpende veranderingen plaatsgevonden. Een chronologische beschrijving hiervan is te vinden in de wekelijkse rubriek „De geldmarkt” van dit blad in de jaargangen 1952 tot en met 1956. Enige belangrijke punten waren:

1. het semi-consolideren van een aanzienlijk bedrag schatkistpapier door plaatsing van veel langer lopende schatkistcertificaten;
2. het verminderen van het uitstaande bedrag aan schatkistpromessen (looptijd een jaar of korter) ten koste van dat der schatkistbiljetten (looptijd 2, 3 of 5 jaar);

3. het blokkeren van aanzienlijke bedragen aan bankliquiditeiten (in de vorm van verplichte tegoeden bij De Nederlandsche Bank) door middel van een minimum-kaspercentageregeling.

Langs dergelijke lijnen werd bereikt, dat de vóór 1952 bestaende „overliquiditeit” van de algemene banken zodanig werd verminderd, dat deze instellingen thans als er zich iets bijzonders voordoet niet meer op eigen kracht extra liquide middelen kunnen fourneren, zodat zij dan wel genoopt zijn een beroep op de Centrale Bank te doen.

Naast de boven beschreven fundamentele wijziging in de verkrijging van liquide middelen van de banken in tijd van nood, die de genoemde stijging van het renteniveau op de geldmarkt verklaart, zij voorts nog gewezen op een verandering in de afgiftetarieven van schatkistpapier. Deze tarieven, welke thans slechts bepalend zijn voor het renteniveau op de geldmarkt in perioden van geldruimte, ondergingen in 1956 een aanzienlijke wijziging. Zo werden driemaandspromessen in juni 1956 door de Agent verkocht tegen $2\frac{1}{2}$ pCt. disconto per jaar; in december 1955 nog had voor deze termijn een percentage van $\frac{3}{4}$ per jaar gegolden.

Zoals elders¹⁾ werd betoogd hield deze verhoging vermoedelijk enerzijds verband met het streven de korte rentevoet hier te lande niet al te laag te houden in vergelijking met die op de belangrijke buitenlandse geldmarkten (zulks in verband met de zuigkracht dezer markten) en anderzijds met de wens der monetaire autoriteiten uit conjuncturele overwegingen tot enige renteverhoging over te gaan.

Uit het bovenstaande volgt, dat er zich t.a.v. het verleden vrij fundamentele en min of meer blijvende wijzigingen hebben voorgedaan in de liquiditeitspositie van het Nederlandse bankwezen. Dat de monetaire autoriteiten in de naaste toekomst in dit opzicht de klok zouden gaan terug draaien lijkt al zeer onwaarschijnlijk. Zolang de Nederlandse betalingsbalanspositie niet sterk verbeterd lijkt er daarom noch aanleiding te zijn om op korte termijn een aanzienlijke geldmarktverruiming noch om een aanmerkelijke daling van het renteniveau op deze markt te verwachten. Eventuele verdere tariefsveranderingen van De Nederlandsche Bank zouden genoemd renteniveau verder kunnen beïnvloeden.

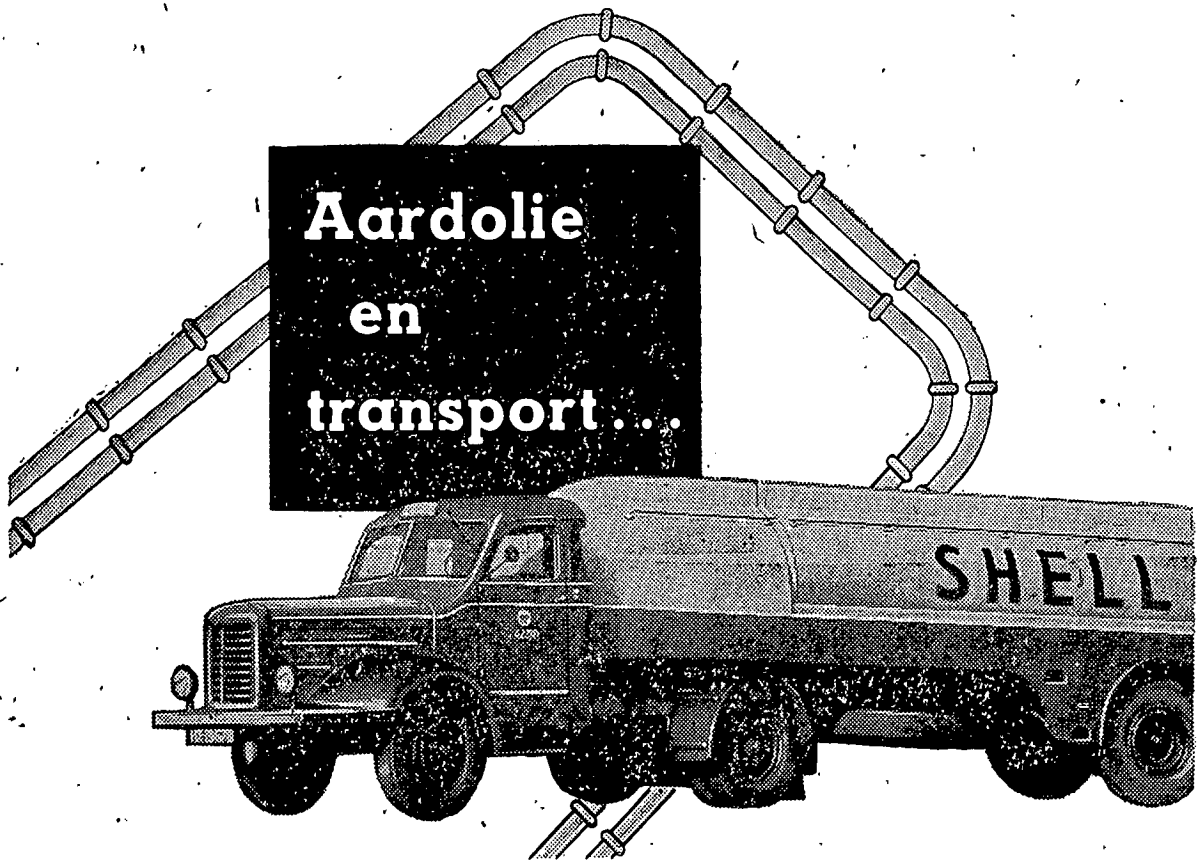
Kapitaalmarkt.

De niet-risicodragende sector van de Nederlandse kapitaalmarkt is over het algemeen krap, wanneer de institutionele beleggers niet in staat zijn veel nieuwe middelen in deze sector te beleggen. Deze krapte kan worden verergerd als er in grote omvang nieuwe vraag naar lang krediet (obligatieleningen, onderhandse leningen, hypotheek) op deze markt ontstaat. Beide factoren nu zijn de laatste tijd werkzaam geweest.

De relatief geringe omvang van het huidige aanbod van nieuw beschikbaar kapitaal van de zijde der institutionele beleggers is vermoedelijk in sterke mate veroorzaakt door de sterk toegenomen gewoonte om vooraf contracten met de geldnemers af te sluiten, waarin wordt bepaald welke kapitalen later aan deze zullen worden verstrekt.

In de loop van 1956 bleek, dat de meeste bij de institutionele beleggers ter belegging beschikbaar komende middelen op deze wijze waren „ge-earmarked”. Doet zich in een dergelijke situatie een onverwachte gebeurtenis

1) Zie: „Een nieuwe omwenteling op de Nederlandse geldmarkt” in „E.-S.B.” van 20 juni 1956.

... twee levensaders!

Microscopisch kleine organismen, diep onder de aardkorst door hitte en druk in aardolie omgezet... omhoog gestuwd langs donkere schachten... bij Schoonebeek en Maracaïbo... van daar naar Pernis om verwerkt te worden tot meer dan duizend produkten... en dan in velerlei vorm naar de gebruikers in alle hoeken van Nederland. Economisch en efficiënt vervoer is hier een eerste vereiste en Kromhout speelt daarbij een belangrijke rol. Want ook de Shell is een tevreden gebruiker van Kromhout-chassis en-motoren!

Reeds meer dan 50 jaren fabriceert de Kromhout Motoren Fabriek verbrandingsmotoren en ook nu werkt Kromhout mede aan een steeds grotere perfectionering van de dieselmotor ten dienste van het zee- en landvervoer en de industrie.

KROMHOUT

Het huidige productieprogramma omvat:

- *snellopende en langzaamlopende dieselmotoren voor stationair gebruik en voor voortstuwing van schepen*
- *snellopende dieselmotoren voor tractie-doeleinden*
- *diesel-elektrische aggregaten*
- *pompaggregaten*
- *kleine lokomotieven, o.a. voor het ondergronds bedrijf van kolenmijnen*
- *autobuschassis voor stads- en lange afstandsverkeer*
- *vrachtauto's en trekkers*
- *kraanwagens en chassis voor moeilijk begaanbaar terrein en voor andere speciale doeleinden.*

voor, bijv. bij de particuliere beleggers, of bij de vraag naar kapitaal, of zijn er te optimistische schattingen gemaakt omtrent de beleggingscapaciteit, dan kunnen soms vrij plotseling ernstige storingen ontstaan.

Het is niet onwaarschijnlijk, dat zulks in 1956 inderdaad het geval is geweest. Zo wordt het begin van de omslag op deze markt, dat zich in april voordeed met de emissie van de 3½ pCt. staatslening, die noch door het Ministerie van Financiën en zijn adviseurs, noch door de institutionele beleggers noch door de oude beursrotten was voorvoeld laat staan voorspeld, in verband gebracht met een grote 4 pCt. onderhandse lening waarmede Philips toen eensklaps aan de markt kwam. De opvraging van tegoeden bij de spaarbanken in het kader van hamsteren door het publiek in de laatste maanden van het jaar vormde een andere marktverkrappende factor, die niet te voorzien was geweest. Men mag wel aannemen, dat de Rijkspostspaarbank en de particuliere spaarbanken hierdoor in het laatste kwartaal weinig of niets meer nieuw konden beleggen. Wellicht was ook het feit, dat Amerika in 1956 weinig internationale Nederlandse aandelen kocht, zodat er ook weinig herbeleggingsvraag bij de Nederlandse aandelenverkopers ontstond, waarvan op haar beurt ook weer weinig naar de obligatiemarkt kon doordruppelen, een factor die niet geheel in de verwachtingen was verdisconteerd.

In elk geval bleek de situatie zich ten slotte aldus te ontwikkelen dat de kapitaalzoekenden, die niet vooruit gecontracteerd hadden, tegen het einde van het jaar praktisch moeilijk meer aan kapitaal konden komen. De moeilijkheden spitsten zich vooral toe bij de gemeenten die, doordat zij aan de maximum-rente van 4¼ pCt. zijn gebonden, niet in prijsconcurrentie met andere kapitaalvragers kunnen treden.

Een aanzienlijke krapte heeft zich op deze markt in het verleden wel eens meer voorgedaan, met name in 1951. Zij kwam toen automatisch tot oplossing door het voortdurend binnenkomen van nieuwe besparingen bij de institutionele beleggers; deze laatste zijn hier te lande reeds decennia lang telkens weer in de positie gekomen dat het vinden van geschikte beleggingen grote moeilijkheden bood. De tussengelegen uitzonderingsperiode van krapte werd in 1951 overbrugd met behulp van bankkrediet. De banken, die toen een rente van iets boven 1½ pCt. voor korte uitzetting aantrekkelijk achtten (het kan verkeren), verschaften toen via „voorfincieringscontracten” met institutionele beleggers de middelen voor het tijdelijk onderbrengen van nieuwe gemeenteleningen. Momenteel is deze procedure onmogelijk in verband met de geringe liquiditeit van het bankwezen (zie boven), terwijl zij overigens onvoldoende lonend zou zijn in verband met het veel geringere verschil dat er thans bestaat tussen geldmarktrenteniveau en de 4¼ pCt. die de gemeenten mogen betalen.

Gezien deze constellatie is niet in te zien hoe in de niet-risicodragende sector van de kapitaalmarkt op korte termijn een aanmerkelijke ontspanning zou kunnen optreden. Een van de weinige factoren, die daartoe op noemenswaardige schaal zouden kunnen bijdragen, zou wellicht een snel herstel van de inlegsplusen bij de spaarbanken zijn; zelfs al zou dit zich voordoen, dan was het nog de vraag of zulks voldoende zoden aan de dijk zou zetten voor het teweegbrengen van een ommekeer op deze markt.

Ook wat betreft de vooruitzichten op langer termijn

verschilt de huidige situatie wel zeer van die van vorige krapteperioden. Voor de jaren 1957 en volgende zijn reeds zeer aanzienlijke bedragen voorbelegd. De laatste maanden is hiervan bijv. melding gemaakt bij een aantal grote onderhandse leningen van belangrijke lichamen (Shell Tankers; Export Financiering Maatschappij). Naar vermeldt zouden nog meerdere van dergelijke leningen op stapel staan (Nederlandsche Spoorwegen; Herstelbank; Caltex).

De institutionele beleggers zijn door deze ontwikkeling in minder sterke mate dan voorheen genoodzaakt, zich eenzijdig op het overheidskrediet te oriënteren. De monopolie-achtige positie van de Overheid als kapitaalvraagster dreigt hierdoor in gevaar te komen en het is thans reeds een vrij dringend probleem geworden of het voor langlopende gemeenteleningen geldende rentegamma gehandhaafd kan en moet blijven of niet.

Tot dusverre heeft de Overheid hardnekkig geweigerd zich op de kapitaalmarkt in concurrentie te begeven met de andere kapitaalvragers. Het hiervoor gegeven argument, nl. dat dan de woningbouw duurder zou worden, snijdt weliswaar niet veel hout (op deze wijze zou men in het bouwbedrijf ook geen loonronde moeten goedkeuren), maar belangrijker is het feit van deze weigering zelve. Opvallend hierbij is dat de Overheid tot dusverre ook geen concessie heeft wens te doen t.a.v. een bijzaak. Vele institutionele beleggers hebben nl. grote bezwaren tegen de mogelijkheid van vervroegde aflosbaarheid (al is deze tegenwoordig beperkt), welke de weg tot latere conversie in een lager rentetype open houdt. Wellicht zou door toegeven op dit punt de aantrekkelijkheid der overheidsobligatie toch enigszins te vergroten zijn. Een dergelijke maatregel zou te meer voor de hand liggen, daar verschillende institutionele beleggers (bijv. levensverzekeringmaatschappijen) geenszins voorstander zijn van een verdere aanzienlijke rentestijging. Zij geven veeleer de voorkeur aan een matige doch stabiele rentevoet, boven een hoge rentevergoeding, waarvan de handhaving onzeker is en die bovendien bij het publiek de roep om premieverlaging maar actueel zou maken.

De kans dat het rentegamma kan worden gehandhaafd, en dat met name de gemeenten toch in staat zullen zijn op deze condities kapitaal te verkrijgen is moeilijk te beoordelen. Zij zou aanwezig kunnen zijn, indien de institutionele beleggers binnen afzienbare tijd weer ruim in hun middelen zouden komen te zitten; in verband met de reeds genoemde verrichte en nog te verrichten grote voorbeleggingen lijkt de waarschijnlijkheid hiervan niet zeer groot.

Een andere mogelijkheid lijkt te zijn kapitaalsvoorziening van de gemeenten via het Rijk; daar ook het Rijk niet lang zal kunnen lenen zonder renteverhoging zou dit vermoedelijk slechts mogelijk zijn door belastingverhoging. Het is echter de vraag, of zulks mogelijk zal zijn.

De kansen op het handhaven van het rentegamma lijken daarom — al zijn ze zeker aanwezig — niet al te gunstig. Gezien deze onzekerheid omtrent de toekomstige politiek van de grootste debiteur op de kapitaalmarkt, is het onzes inziens moeilijk verder te gaan dan de uitspraak, dat voor 1957 de kansen op enige verdere rentestijging groter lijken dan die op een aanmerkelijke rentedaling.

De Belgische economie in 1956

De lezer verwachtte niet dat in deze korte bijdrage alle aspecten van de economische bedrijvigheid van België gedurende 1956, met een volledige statistische toelichting, zullen worden beschreven. Het is overigens onmogelijk het ganse jaar in ogeschouw te nemen vermits deze beschouwingen in het begin van december worden geschreven. De laatste weken van 1956 zullen misschien een nogal ingrijpende invloed laten gelden op het beeld dat later voor de volle 12 maanden kan worden geschetst. Verschillende raderwerken van het economisch leven ondergingen inderdaad een zekere onregelmatigheid sinds het Brits-Frans besluit in de streek van het Suez-kanaal te ontschepen. Het hamsteren op betrekkelijk grote schaal door de ongeruste bevolking, de opgelegde beperkingen inzake gebruik van motorvoertuigen, een zeker tekort aan brandstof en andere factoren zijn niet zonder betekenis voor de activiteit van bepaalde bedrijfssectoren en kunnen zelfs geleidelijk een weerslag hebben op de openbare financiën.

Afgezien van deze misschien tijdelijke beïnvloeding van België's economie door internationale gebeurtenissen, kan men samenvattend betogen dat ons land in 1956 deelachtig is gebleven aan de hoogconjunctuur die de wereld-economie heeft gekenmerkt. De voordelen hiervan — maar ook de minder gunstige gevolgen — werden door de Belgische economie in hun volle omvang opgevangen aldoor het jaar. Betreffende deze evolutie worden verschillende gezichtspunten verder toegelicht.

* *

De industrie, in haar geheel beschouwd, heeft een aanzienlijke bedrijvigheid gekend. Uit de cijfers die de Agence Economique et Financière publiceert, blijkt dat de verhoging van de produktie in 1956 ten overstaan van 1955 de 5 pCt. benadert. Deze aangroei is zeker niet onbevredigend wanneer men rekening houdt met verscheidene oorzaken die een verdere intensificatie van de industriële voortbrengst tegenwerken. In dit opzicht moet naast het bijzonder guur weder in februari, de nogal nijpende schaarste aan beschikbare werkkrachten op de arbeidsmarkt worden vernoemd. De grote ondernemingen uit de industriecentra leggen op eigen initiatief autocardiënsten in om op aanzienlijke afstand, in minder ontwikkelde gewesten, de nog voorhanden zijnde werkkrachten te gaan afhalen. De tragische mijnramp te Marcinelle in augustus 11., waarbij meer dan 200 arbeiders om het leven kwamen, heeft de aanwerving van buitenlandse mijnwerkers bemoeilijkt en daardoor de kolenproduktie in het gedrang gebracht. De vermindering van de kolenontginning liet op haar beurt een remmende invloed gelden op de bedrijvigheid van de staalnijverheid. Doch de steeds toenemende kolenimport en de geleidelijke verzwakking van de paniekstemming onder de mijnwerkers hebben in de loop van de laatste weken de toestand inzake beschikbare kolenhoeveelheid, althans voor het industrieel verbruik, weer wat verbeterd.

De moeijikheden die de siderurgie ontmoette om de nodige brandstof te verkrijgen, belette nochtans deze industrietak niet voor het jaar 1956, globaal genomen, een aanzienlijke vooruitgang en recordcijfers te bereiken. Van oktober 1955 tot oktober 1956 is de produktie met 14 pCt. gestegen. Het is waarschijnlijk niet overdreven te beweren dat het belangrijkste fundament van de steeds stijgende economische welvaart van België gelegen is in de grote vraag naar staal zowel op de binnenlandse als op de buitenlandse markt.

Vele andere sectoren hebben overigens ook een grote activiteit aan de dag gelegd. De in Vlaanderen zo belangrijke textielindustrie behield bestendig een hoog produktieniveau, al blijft ze haar beklag maken over de verkoopprijzen die vaak al te weinig renderend zijn.

De metaalbewerkende nijverheid, de chemische nijverheid, de papiernijverheid, de bouwnijverheid kunnen hun voldoening uitdrukken over het verwezenlijke zaken-cijfer. De voortbrengst van elektriciteit gaat steeds vooruit. Daar de voedingsnijverheid hoofdzakelijk op het binnenlands verbruik is afgestemd, kan ze uiteraard geen belangrijke verhoging van haar produktie verwachten. Het verbruik zelf ondergaat inderdaad geen grote veranderingen. Nochtans hebben de ondernemingshoofden ook in deze bedrijfstak over het algemeen niet te klagen over de gang van zaken. Alleen de brouwerijen houden moeilijk stand. De bierconsumptie, al ligt ze nog veel hoger dan in de meeste landen van de wereld, boekt achteruitgang.

* *

Er is nogal scherp verschil tussen de evolutie van de bedrijfsresultaten in de industrie enerzijds en in de landbouw anderzijds. Het jaar 1956 is voor de landbouwers ongunstig. Reeds in de vorige jaren konden ze ternauwernood hun rendement behouden door een steeds toenemende voortbrengst. De produktiekosten stegen vlugger dan de verkoopprijzen wat voor het eindresultaat fataal zou zijn geweest indien het produktiecijfer niet meteen ware verbeterd. Helaas, in 1956 is de voortbrengst gedaald, onder de invloed van buitengewoon ongunstige weersomstandigheden. Na een uitzonderlijk koude winter die tijds de maakte, uitgab beide de regene bezaaingen noodzakelijk maakte, kwam een zo regenachtig zomer dat de oogst slechts zeer laat in de tijd en in ontmoedigende voorwaarden werd binnengehaald. Het nut van een regenachtig seizoen voor de veeteelt in de weilanden, kon de nadelige gevolgen van het slecht weder op de andere afdelingen van het landbouwbedrijf niet uitwissen.

* *

De aanzienlijke bedrijvigheid van de ondernemingen heeft voor gevolg — althans tijdelijk — dat een onder de pijnlijkste vraagstukken van onze volkshuishouding verdwenen is, namelijk de werkloosheid. Wie in België wil en kan werken vindt een werkgelegenheid, al moet hij zich misschien een grote verplaatsing opleggen om zijn werkplaats te bereiken. Voor de oplossing van het structureel probleem van een tekort aan werkgelegenheid in bepaalde gewesten, werden van overheidswege geen initiatieven genomen. Er bestaat wel een zekere strekking bij de bedrijfsleiders om enkele nieuwe investeringen te vestigen in streken waar tot hiertoe minder industrie voorkomt, omdat de werknemers aldaar in zake looneisen en zijn. Zulks neemt niet weg dat bij een eventuele evolutie van 's lands algemene economie in nadeliger zin, bepaalde plaatsen vermoedelijk na weinig tijd door de werkloosheidsplaag opnieuw zouden geteisterd zijn. De werklieden uit deze streken die nu op en af rijden, zouden wederom verplicht zijn thuis te blijven. De bestrijding van dit euvel impliceert een zekere staatsinstelling die tot hiertoe niet intrad.

De bestendige vraag naar arbeidskrachten verwekte natuurlijk een gunstig klimaat voor het stellen van sociale

eisen. Aldoor het jaar grepen onder de werkgevers- en werknemersverenigingen besprekingen plaats die meer dan eens tot een echte spanning aanleiding hebben gegeven. Herhaaldelijk trad de Regering als derde partner bij deze discussies op. Doch het is treffend vast te stellen dat deze sociale herrie slechts in een zeer beperkte mate de feitelijk gepresterde arbeidshoeveelheid heeft aangestast. Collectieve arbeidsovereenkomsten werden wel herhaaldelijk opgezegd doch slechts zelden ging men tot werkstaking over. Ook de eis strekkende tot het instellen van de „vijfenvertig uren-week” of van de „vijf dagen week” heeft uiteindelijk wegens het aanvaarden van allerhande formules de geleverde arbeid niet veel verminderd. Het draaide eigenlijk uit op een loonsverhoging.

De stijging van het loonniveau deed zich voor onder de invloed van een dubbele oorzaak. Vooreerst zijn de meeste lonen op dit ogenblik verbonden aan het index van de kleinhandelsprijzen en daar deze laatste sinds maanden stijgen, zo volgen ook de lonen. De werknemersorganisaties hebben nochtans een poging gedaan om niet alleen het nominale loon maar ook het reële loon te verbeteren, naar aanleiding van de gunstige tijd die de industrie beleeft. Ook op dit ogenblik worden in verband hiermede nog verschillende eisen gesteld.

Het lijkt niet twijfelachtig dat in 1956 zowel de reële als de nominale lonen een nogal gevoelige verhoging zullen hebben ondergaan. Het is wellicht te vroeg om de uitslag van deze onophoudelijke onderhandelingen tussen werkgevers en werknemers, in nauwkeurige cijfers, voor de globale industrie uit te drukken. Een zekere loonsverhoging heeft zich meestal ook in het buitenland voorgedaan, zodat de concurrentiemogelijkheid van België tegenover vreemde producenten vermoedelijk door de sociale gebeurtenissen van de jongste maanden niet zeer beïnvloed is.

* *

Het indexcijfer voor kleinhandelsprijzen is in België (ook vaak in het buitenland) uitgegroeid tot een der belangrijkste aangelegenheden op economisch en sociaal gebied. Daar, zoals het reeds werd betoogd, de loonbema's meestal gekoppeld zijn aan dit indexcijfer, heeft een verhoging van dit laatste, een onmiddellijke weerslag op de kostende prijzen van de industrie en derhalve insgelijks op de exportmogelijkheden van het land. De rijksuitgaven ook staan rechtstreeks in verband met het indexcijfer vermits de wedden der ambtenaren in openbare dienst schommelen volgens het index. In december 1955 stonden de kleinhandelsprijzen op het niveau 102,2 ten overstaan van 100 voor 1953. Daar ze in november van dit jaar 104,8 bereiken en de tendentie nog steeds op uitgesproken wijze in stijgende richting is, zo mag men zonder overdrijving vermoeden dat de globale hausse van 1956 ongeveer 3 pCt. zal zijn. Tragisch is dat niet vermits de zelfde oriëntering praktisch in alle landen wordt waargenomen. Toch wordt deze evolutie door verschillende middens met een zekere kommer gevolgd. Zeer waarschijnlijk zal het indexcijfer voor december in talrijke sectoren van de industrie alsook ten voordele van de ambtenaren een nieuwe loonsaanpassing voor gevolg hebben. Een zelfde adaptatie aan het index heeft zich reeds in menige bedrijfstak een eerste keer dit jaar voorgedaan, hoofdzakelijk in april.

Tot vóór weinig tijd was het peil van de groothandelsprijzen nogal stabiel. Thans klimt het ook, maar voorlopig minder dan dat van de detailprijzen. Van 426 voor januari steeg men tot 431 voor oktober, ten overstaan van 100 voor het basistijdvak 1936-1938.

De belangrijke voortbrengst die het bedrijfsleven kenmerkte, heeft voor gevolg dat de handelsbalans van het land bijna in evenwicht is voor de eerste tien maanden van het jaar. De uitvoer vermeerderde meer dan de invoer. In 1954 beliep voor de eerste drie trimesters van het jaar het tekort van de handelsbalans circa 12 miljard frank en in het tijdvak gaande van januari tot september 1955 was het tekort nog meer dan 4 miljard. De uitslag voor 1956 is derhalve merkwaardig. Het lijkt geen twijfel dat de algemene betalingsbalans er nog beter uitziet en een aanzienlijk tegoed op het buitenland zou hebben laten uitschijnen indien dit tegoed niet ware besteed geworden aan de betaling van vreemde effecten, hoofdzakelijk luidende in dollars, welke in aanzienlijke hoeveelheid en met volle toestemming van de deviezenoverheid door onze landgenoten werden aangekocht. Men schat dat deze aankopen in 1956 de 5 miljard frank hebben overschreden. De bedoeling van de Overheid was door deze verrichtingen een deflatorische factor in beweging te brengen die inflatorische krachten, hoofdzakelijk voortkomende uit de gunstige betalingsbalans, zou tegenwerken. In de loop van de laatste maanden is nochtans het tempo van de deviezenverkrijging, voortspruitende uit het handels- en dienstenverkeer, verstild. Sinds enkele dagen verschaft de Nationale Bank van België geen goud of dollars meer voor financiële verrichtingen. Wie op de vrije markt dollars wil kopen voor een belegging in het buitenland, moet voortaan een enigszins duurdere prijs betalen.

* *

De bank... uw adviseur

Clïent te zijn van de Nederlandsche Handel-Maatschappij betekent niet alleen het gemak te ondervinden, dat het gebruik van een bankrekening biedt. Het betekent ook een deskundig adviseur te hebben, met wie u geregeld uw financiële zaken bespreken kunt.

Wij lichten u voor bij het kiezen van een juiste belegging van uw geld en zijn u gaarne tot gids op heel het gebied van bank-, effecten- en assurantie zaken.

Nederlandsche Handel-Maatschappij, N.V.

ALLE BANKZAKEN
over de gehele wereld

Hoofdkantoor: Amsterdam, Vijzelstraat 32

91 kantoren in Nederland

45 vestigingen overzee

(Advertentie)

De biljettencirculatie steeg in de loop van de laatste 12 maanden met circa 1 miljard (er zijn nogal schommelingen), wat ongeveer 5 pCt. van de omloop betekent. Het procent van de vermeerdering van de girale geldomloop, daarin begrepen de tegoeden op het Postcheckambt en de deposito's bij banken en andere instellingen, opeisbaar op maximum 30 dagen, ligt wat lager. Wanneer men rekening houdt met de reeds besproken verbetering van de industriële voortbrengst, dan blijkt onmiddellijk dat België in 1956 eigenlijk geen inflatie heeft gekend. Om nochtans de aanzwelling van de muntomloop die eventueel het gevolg kon worden van de gunstige betalingsbalans te keer te gaan, stond de Overheid deviezen aan de markt af, telkens de gelegenheid zich voordeed, zoals wij het signaleerden, ten einde aldus bankbiljetten naar de kassen van de Nationale Bank te laten terugvloeien.

Zoals dat sinds enige tijd het geval is, blijft een van de zwakste plekken in België's economische en financiële structuur de toestand van de openbare financiën. De vermeerdering van de rijksschuld geschiedde weliswaar met een trager tempo dan de vorige jaren. Toch is de evolutie niet bevredigend. Al zijn de fiscale ontvangsten voor de eerste tien maanden van 1956 met meer dan 8 pCt. gestegen ten overstaan van dezelfde periode van het vorig jaar, blijkt niettemin dit surplus aan inkomsten niet alleen opgeslorpt maar overschreden door complementaire uitgaven. De staatsthesaurie blijft gespannen. Openbare werken, waarvan de uitvoering vroeger werd beslist, moeten wellicht uitgesteld worden. Ook de afkondiging van nieuwe belastingen staat in het verschiet. In 1955 werd de druk van de onrechtstreekse belastingen enigszins verhoogd. Dit jaar zullen de inkomsten van het bedrijfsleven waarschijnlijk aan een complementaire heffing worden onderworpen.

De belangrijke stijging van de beursnoteringen, welke zich voor industriële waarden in 1954 en in 1955 voordeed, ging niet verder door in 1956. Sinds verschillende maanden tekent zich voor talrijke beursrubrieken in de industriële sector eerder een strekking naar daling af. Het tempo versnelde gedurende de Suezcrisis doch de ontspanning op het internationaal vlak sinds het begin van december werkt nu wederom een oriëntering à la hausse. Voor het jaar, globaal beschouwd, zullen de bezitters van een industrieel portefeuille, wel geen reden tot voldoening hebben. Deze opmerking is treffend want, zoals het hierboven werd betoogd, is 1956 voor de Belgische ondernemingen bijzonder gunstig geweest. Commentatoren duiden gebeurtenissen aan die zich in de loop van het jaar voordeden en die telkens de geestdrift voor een belegging in aandelen deden luwen. Zijn deze verklaringen juist? Moet men niet veeleer beschouwen dat onze bevolking haar belangstelling van voorheen voor risicodragende waarden niet heeft teruggevonden? Is de haussebeweging van de jaren 1954 en 1955 niet uitsluitend geweest een laattijdige en gedeeltelijke aanpassing aan de sinds lang ingetreden muntdevaluatie? Men vraagt zich af welk lot onze industriële waarden zouden ondergaan wanneer éénmaal een werkelijke depressieperiode voor het bedrijfsleven zou aanbreken. Hoe belangrijk deze beschouwingen zijn voor de financiering van industriële investeringen, behoeft wel geen verder betoog.

De mogelijkheid die door de Overheid werd tot stand gebracht, om op nogal ruime schaal de spaargelden in buitenlandse effecten te beleggen, zal natuurlijk wel een nadelige invloed op de beursnoteringen van inheemse waarden hebben uitgeoefend. Maar het ware verkeerdt te beweren dat er op de eigen markt geen kapitaal meer

c.v. J. KRAAIJENHAGEN & Co.

Driekoningestraat 4 - Amsterdam (C)

Telefoon 63011 (10 lijnen)

Firmanten:

J. Kraaijenhagen, Justus Meijer, Jhr. J. F. de Beaufort

Bijkantoor APELDOORN - BERKENLAAN 1 - Tel. 7019
" GRONINGEN - GROTE MARKT 14 - Tel. 21346

Leden van de Vereniging voor den Effectenhandel

(Advertentie)

voorhanden was dat naar een belegging zocht. Verschillende indicieën bewijzen dat de Belgen hun hele inkomen niet uitgeven en blijven sparen. De gevoelige verhoging van de verkoopprijs der onroerende goederen, vooral van de landbouwgronden, moge hier namelijk worden aangestipt.

De terughoudendheid van het publiek tegenover beurswaarden bleef niet beperkt tot de industriële waarden. Ook de Staatsfondsen boeken sinds maanden achteruitgang. Tot augustus van dit jaar was de toestand op dit gebied eerder kalm. Doch van september tot november is het rendement van de leningen uit de publieke sector op de beurs met minstens 0,25 pCt. gestegen. In het begin van december heeft zich plots een nieuwe en belangrijke inzinking voor de staatswaarden voorgedaan. De substantiële hausse van de rentevoeten in de meeste landen van de wereld wordt vaak aangegeven om deze evolutie te verklaren. Misschien is dit toch maar een partiële uitleg. Ook het feit dat de bevolking, uit schrik voor een toenemende internationale spanning, allerhande voorraan aanlegde en daartoe over middelen wilde beschikken, was natuurlijk voor het peil van de beursnoteringen een ongunstige factor. Wat er ook van zij, de huidige bejegening van de effecten uit de publieke sector door de kapitaalbezitters is bijzonder markant. Sinds vele jaren is inderdaad de stabiliteit van de koersen voor staatsfondsen en het gunstig onthaal van de uitgaven der overheidsorganen, een der meest typische verschijnselen van België's financiële structuur.

* *

Deze bijdrage moge eindigen met de herhaling van een algemene vaststelling die reeds bij de aanvang werd gedaan: men is wel enigszins verwonderd wanneer men de blijvende voorspoed van de Belgische economie, afgezien van enkele zwakkere plekken, overschouwt. Pessimisten hebben sinds jaren uitgebazuind dat België met zijn hoogste lonen van Europa, met zijn verregaand liberalisme, met zijn zo beperkte binnenlandse afzetmogelijkheid (meer dan één derde van de industriële opbrengst moet worden geëxporteerd), met zijn steeds toenemende rijksschuld, met zijn gemis aan vers risiceraanvaardend kapitaal, zich bevond in een toestand van uiterst nadelig economisch evenwicht. De tijd zou niet uitblijven, zei men, waar de wonden die de Belgische structuur in haar flanken draagt, zouden veretteren en haar gezondheid grondig zouden aantasten. Tot hiertoe is een dergelijke verslapping niet ingetreden. De algemene gunstige gang van zaken over de wereld alsook de noeste werklust van ons volk en zijn aanpassingsvermogen aan afwisselende omstandigheden, leggen wellicht de grote welvaart uit die het kenmerk van de Belgische economie nog steeds is gebleven.

Brussel.

R. VANDEPUTTE.

Prijzen en lonen in België

Steenkolenschaarste.

De ramp van Marcinelle, welke de dood van 262 mijnwerkers tot gevolg had, blijft een rechtstreekse invloed uitoefenen op het sociaal-economisch leven in België. Reeds vóór 8 augustus 1956, fatale datum waarop in de *Bois du Cazier* brand ontstond, kon van een spanning op de Belgische steenkolenmarkt worden gesproken. In dat verband verwijzen wij naar ons artikel: „De Belgische economie in contact met de vijfdaagseweek” („E.-S.B.” van 4 juli 1956). Vermindering van het aantal arbeiders, in verband te brengen zowel met de vraag naar personeel in andere bedrijfstakken als met de moeilijkheden waarmede de aanwerving van vreemde, vooral Italiaanse arbeiders gepaard ging, juist wegens de geringe veiligheid in de Belgische mijnen, kon gelukkig gecompenseerd worden door hogere produktiviteit. De voortbrengst lag in de maanden januari tot juni 1956 zelfs 4,1 pCt. hoger dan in de corresponderende periode van 1955. Het verbruik steeg in gelijke mate. Maar, waar vroeger nog enige voorraden als aanvulling beschikbaar waren, moest dit jaar alles aan de produktie ontleend worden. Gevolg: steeds grotere spanning op de steenkolenmarkt.

In augustus 1956 werd de produktie sterk beïnvloed door gebeurtenissen die met de ramp te Marcinelle verband hielden. Er waren werkonderbrekingen ten teken van rouw, soms gevolgd door stakingen om eisen over werkvoorwaarden, speciaal de veiligheid, kracht bij te zetten. Vooral echter was er de beduidend grotere desertie van de arbeidskrachten. Het gemiddeld aantal aanwezige (ondergrondse) arbeiders per werkdag daalde van 94.760 in januari 1956 tot 80.385 in augustus 1956. Het dagrendement (in kg per arbeider onder- en bovengrond samen) dat in het tweede kwartaal van 1956 een hoogtepunt had bereikt met 860 (vergelijk daarmee de gemiddelden van 1948 en 1951, respectievelijk 606 en 739) viel terug op 828. Het eindresultaat was 2.171.000 ton opgedolven steenkolen tegenover 2.469.000 ton in augustus 1955. De voorsprong die de Belgische steenkolenrijverheid had weten te verwerven op het voorgaande jaar, daalde tot 2,2 pCt. Einde september ligt de totale voortbrengst reeds lager dan in de corresponderende periode van 1955 (21.934.000 ton tegenover 22.013.000 ton). In oktober is de produktie ongeveer 425.000 ton hoger dan in september, maar met 2.641.000 ton bereikt zij nog niet het peil van oktober 1955 (2.684.000 ton).

De Belgische nijverheid kan zich nog moeilijker dan vroeger bevoorraden in kolen. Het *Tijdschrift voor Documentatie en Voorlichting* zegt hierover: „In verscheidene bedrijfstakken wordt een verdere uitbreiding van de produktie door steenkolenschaarste gehinderd”. Een zekere verslapping in de ijzer- en staalproduktie zou hoofdzakelijk hieraan toe te schrijven zijn. Bij het publiek manifesteert zich enige paniek: men is bevreesd zowel voor een gebrekkige bevoorrading als voor een prijsverhoging. De crisis inzake het Suezkanaal brengt een nieuwe nadelige weerslag: mensen die voor de verwarming van de woning mazout verbruiken achten het voorzichtig een voorraad kolen aan te leggen.

De Hoge Autoriteit van de Europese Gemeenschap voor Kolen en Staal heeft de nieuwe prijsschalen goedgekeurd, die met ingang van 1 oktober in België van kracht zijn geworden. De prijzen werden gemiddeld met 76 fr. per ton verhoogd. De stijging is evenwel minder

groot voor huisbrandkolen (gemiddeld 60 fr. per ton) dan voor industriekolen. De kostprijzen in de Belgische mijnen waren gestegen onder invloed van verscheidene factoren, zoals belangrijke loonsverhoging (gemiddeld 10,9 pCt. van 1 oktober af), jaarlijkse premie, nieuwe voordelen ter gelegenheid van de vakantie....

In de gegeven omstandigheden moest de prijs van steenkolen steeds meer onvast worden. Het feit dat bepaalde huisbrandsoorten voor industrieel gebruik werden verkocht, was niet van aard om de distributie van de steenkolen even voor de aanvang van de winter te vergemakkelijken. Steenkolen behoorden dan ook tot de eerste produkten, waarvan de prijs door de Regering werd gedrukt. Over deze actie spreken wij verder. Vermelden wij hier alleen dat de distributiesector zich scherp tegen het regeringsbesluit heeft verzet en gedurende enkele dagen geweigerd heeft bestellingen uit te voeren. Intussen maakte de Minister van Economische Zaken de invoer bekend van steeds grotere hoeveelheden Amerikaanse kolen. Hun prijs ligt hoog, nl. ongeveer 250 fr. per ton hoger dan de Belgische steenkool, maar door het feit dat deze soorten hoofdzakelijk bij de nijverheid terecht komen, zal de weerslag op de levensduurte beperkt zijn.

De zware moeilijkheden die België thans ondervindt met de steenkolenbevoorrading, doet ons betreuren dat sinds 1945 in deze sector een zo weinig rationele politiek werd gevoerd. De belangstelling van de Overheid ging hoofdzakelijk naar het zuidelijk bekken, dat verouderd is, onveilig en ten dele uitgeput. Een genereuse subsidiëringpolitiek slaagde er niet in de toestand aldaar te saneren. Intussen heeft men verwaarloosd verdere uitbreiding te geven aan het Limburgs bekken, waar nochtans directe resultaten konden worden geboekt. Ten bewijze signaleren wij hier één geval: op 10 april 1956 werd voor de algemene vergadering van de Limburgse Kolenmijn André Dumont verklaard, dat in de zetel As een nieuwe schacht zou worden geboord met het doel ventilatie en vervoer in de ondergrond te verbeteren — verwacht wordt dat de produktie met 1.500 ton per dag zal stijgen (huidige dagelijkse capaciteit: 7.000 ton) — wanneer een definitieve bestemming is gegeven aan de reserves in Limburg, zou er te As een tweede schacht komen — alsdan zou de dagelijkse produktie tot 12 à 14.000 ton kunnen worden opgedreven.

Gedurende de laatste weken heeft België 600.000 ton Amerikaanse steenkolen ingevoerd. Om de hoge prijs te drukken, heeft de Regering 25 mln. fr. aan taksen laten vallen. De eigen rijkdom is intussen onaangeroerd gebleven!

Levensduurte.

Door het besluit van de Minister van Economische Zaken dd. 19 oktober 1956 werden maxima-prijzen ingevoerd voor huisbrand en voor vlees. In toepassing daarvan komt men tot een prijsverlaging, ten voordele van de verbruiker, van 40 tot 120 fr. de ton voor thuis geleverde kolen en van 4 fr. per kg voor de zes vleessoorten, die voor de index van de kleinhandelsprijzen worden gevolgd.

Hoe was men voor vlees in een toestand geraakt die voor dit produkt eenzelfde regime als voor steenkolen noodzakelijk maakte? Diverse oorzaken hebben gespeeld en het is hun samengaan dat sommige belangrijke prijsstijgingen kan verklaren. De voorspoed welke België sinds geruime tijd kent, had een toenemende vleesconsumptie tot gevolg, hoofdzakelijk in de betere kwaliteiten.

Volgens het Nationaal Instituut voor de Statistiek, bedroeg het vleesverbruik in 1955 (1e semester): 193.000 ton, in 1956 (1e semester): 201.000 ton (netto gewicht gereed voor het verbruik). Nu was het aanbod in de loop van het jaar geringer dan normaal. De dalende beweging tekende zich reeds in de vierde trimester van 1955. De telling van 1 januari 1956 wijst intussen een vermindering van het aantal runderen aan. Een statistiek die betrekking heeft op de slachtingen in de 12 voornaamste slachthuizen van het land, situeert het maandgemiddelde bij het grootvee (osses, stieren, koeien, varzen) in 1955 op 21.000 stuks; voor de eerste zeven maanden van 1956 komt men slechts tot gemiddeld 18.800 stuks.

Het Ministerie van Economische Zaken heeft het dan ook nodig geacht, door bemiddeling van de Centrale Dienst voor Landbouwbevoorrading, toelagen te verlenen aan de invoer uit Engeland en Nederland. Deze maatregel volstond niet om de opwaartse tendentie te neutraliseren: tussen januari 1956 en augustus 1956 steeg de prijs van het vee op voet met ongeveer 11,3 pCt. Eerst voor september 1956 komt er een gevoelige baisse van ongeveer 9 pCt. Bij vlees voor verbruik bestemd was er een continue prijsstijging die zich tot september doorzette: het niveau in die maand lag 9 pCt. hoger dan in januari 1956. Signaleren wij nog dat er op de varkensmarkt een opmerkelijke hausse was in de periode juli-augustus 1956, maar dat deze relatief snel kon worden opgeslorpt, o.a. door de overvloedige aanvoer van varkens van mindere kwaliteit. In september waren alleen de prijzen van kalveren stabiel.

Bij de vleeshouwers was er eveneens scherpe reactie op het besluit van de Regering. Uit de aard der zaak was staking moeilijker. Protestbetogingen werden georganiseerd en men krijgt de indruk dat de betrokkenen als wachtwoord hebben gegeven de reglementatie niet of slechts zeer fragmentarisch toe te passen. Wij wachten nu op de index van de kleinhandelsprijzen voor de maand november; deze moet aantonen in welke mate de verordening werd opgevolgd. Het was waarschijnlijk fout één prijs voor het gehele land vast te stellen. Speciaal hier bestaan verschillen per kwaliteit en per streek. Men mag onderstellen dat, waar om een of andere reden de prijzen laag gebleven waren, de publikatie van de maxima-prijzen aanleiding zal zijn om een nivellering naar boven te bewerken. In laatste instantie kan het inopportuun worden geacht deze actie te ondernemen juist op het ogenblik dat er zich bij de landbouwers-producenten een prijsverlaging aftekent.

Onvaste prijzen en lonen.

Een merkwaardig verschijnsel in de huidige conjunctuur is de relatief grote stabiliteit van de groothandelsprijzen. Na de voorbijgaande stijging die er geweest is in februari, nl. tot 430, is in augustus de index teruggevallen op 427 en bleef aldus slechts 1 punt boven het cijfer van januari 1956. In september stellen wij een stijging vast tot 427,9, een stijging, die, onder invloed van hausses zowel bij de industriële als bij de agrarische produkten, zich toespitst in oktober.

Bij de kleinhandelsprijzen is de verhoging praktisch constant, nl. van 102,2 in januari tot 104,61 in oktober 1956. Deze stijging wekt grote bezorgdheid, vooral omdat in het buitenland eerder neiging bestaat tot stabilisatie.

Welke invloeden waren in België actief? Zij zijn veelvuldig en in niet onbelangrijke mate aan psychologische factoren toe te schrijven. Er is het klimaat van hoog-

conjunctuur, er is de spanning rondom de voorbereiding van de Wereldtentoonstelling, er is de verhoging van de overdrachtstaks, beslist in juni 1955, er is de verhoging van de slachttaks, die zeker de hausse in de vleessector heeft gestimuleerd. . . . Ook zal men geredelijk aannemen dat gestimuleerd. . . . Ook zal men geredelijk aannemen dat onder invloed van het algemeen klimaat. Sinds de jongste hervorming van de index der kleinhandelsprijzen worden ook prijzen van diensten gevolgd. Nu zijn juist de diensten het meest gestegen in de periode augustus 1955 - augustus 1956, nl. met 5,4 pCt. Prijsverhoging wordt gesignaleerd in de sector vervoer, bij de tarieven van haarkappers, wasserijen en bioscopen. De spiraal van lonen en prijzen, waarvoor het land terecht bevreesd is, laat zich hier met bijzondere scherpste gevoelen. Zeker had nogmaals het psychologisch klimaat een niet te onderschatten invloed.

De lonen blijven een opwaartse tendentie vertonen, waarvan de omvang deze der kleinhandelsprijzen nog overtreft. Zo is het indexcijfer van de regelingslonen (31 december 1951 = 100) gestegen van 103,4 in juni 1955 tot 115,6 in juni 1956. Aanvankelijk viseerde de syndicale actie hoofdzakelijk een verhoging van de minimumlonen (tot 20 fr.) en een verkorting van de werkduur met gelijke bezoldiging. Daarna heeft de stijging van de index der kleinhandelsprijzen een invloed gehad, terwijl de arbeiders steunend in de eerste plaats op de personeelschaarste, in diverse sectoren supplementaire eisen stelden. Er kwam een nieuwe loonovereenkomst voor het bouwbedrijf (mei 1956), hogere lonen in steenbakkerijen, in de steenkolenmijnen (hierover spraken wij reeds). Stakingen hadden plaats in sommige metaalbedrijven. In tramwatschappijen, evenals in gas- en elektriciteitsbedrijven, volstond dreiging tot staking om substantiële resultaten te boeken.

Dat was het economisch klimaat in de herfst 1956. Nadat vertegenwoordigers van arbeiders en patroons gemeenschappelijk hun bezorgdheid over de situatie hadden uitgesproken, heeft de Regering tot interventies besloten.

Interventies.

- Op 8 oktober 1956 vergaderden te Brussel de afgevaardigden van de voornaamste twee arbeiderssyndicaten (A.B.V.V. en A.C.V.) aan de ene kant en van het Verbond der Belgische Nijverheid, de Federatie van Handel, Banken en Verzekeringen aan de andere kant. De dagorde vermeldde als eerste punt: uitvoerige toelichting op de actuele toestand door de heer De Voghel, directeur van de Nationale Bank. De economische en vooral de financiële vraagstukken werden aan een nauwkeurig onderzoek onderworpen. Uit de bespreking groeide de overtuiging dat de Regering haar verantwoordelijkheid diende op te nemen. Aangedrongen werd om gans speciaal het vraagstuk van de prijzen te volgen. De vergadering zelf bevestigde hetgeen de prijzencommissie vroeger had verklaard betreffende vrijstelling van belasting, hogere invoer, reglementatie, enz. Zij suggereerde ook een versoepeling van de grendelwet: deze hervorming moest een grondige sanering van de detailhandel bespoedigen. Afgevaardigden van de middenstand hebben niet nagelaten hiertegen te protesteren. Volgens hen is juist de opzet van de grendelwet een rationele inrichting van de detailhandel in België.

Toen de Regering officieel in kennis werd gesteld van deze besprekingen tussen patroons en arbeiders, besliste zij haar standpunt te laten kennen op een persconferentie

die op 19 oktober doorging. Diverse maatregelen werden daar aangekondigd. Wij menen ze in de volgende zeven punten te kunnen samenvatten:

- 1) blokkering van de prijzen;
- 2) verlaging van belasting op sommige produkten van groot verbruik;
- 3) inkrimping der staatsuitgaven;
- 4) verlaging van de prijs van vlees en steenkolen;
- 5) blokkering van de lonen;
- 6) blokkering van de sociale uitkeringen;
- 7) speciale heffing op de conjunctuurwinsten.

Hoe de sector distributie van vlees en steenkolen had gereageerd op de beslissing die wij onder punt 4 vermelden, hebben wij reeds aangestipt. Feitelijk was geen enkele der betrokken partijen met de maatregelen van de Regering ingenomen; overal was er heftige kritiek, waarbij volgens het milieu de ene of de andere maatregel bijzonder scherp werd aangevochten. In die omstandigheden heeft de Regering een uitgebreide economisch-sociale conferentie georganiseerd waar de diverse partijen hun standpunt konden toelichten. Uiteindelijk werd daar aanvaard tot nieuwe rechtstreekse besprekingen over te gaan. Om de onderhandelingen niet te bemoeilijken zou gedurende twee weken van spectaculaire actie worden afgezien. Men was als het ware teruggekeerd tot het stadium dat werkgevers en werknemers op 8 oktober bereikten. Wel zijn sommige maatregelen van de Regering reeds in toepassing, terwijl andere waarschijnlijk na min of meer grote wijzigingen van kracht worden.

De prijzen zijn dus geblokkeerd, maar de Regering heeft officieel verklaard rekening te willen houden met bijzondere gevallen, bijv. wanneer de stijging voortvloeit uit een hausse van de grondstoffen op de buitenlandse markten. Akkoorden met kolenhandelaars en vleeshouwers werden in het vooruitzicht gesteld. In welke mate de staatsuitgaven zullen worden ingekrompen, kan nog niet worden gezegd. Wel is men aan bevoegde zijde van de beperkte mogelijkheden overtuigd.

Over drie punten wensen wij uit te weiden: de detaksatie, de sociale vergoedingen en de heffing op de conjunctuurwinsten.

De fiscale politiek van de Regering karakteriseerde zich tot op heden o.a. door een vermindering van sommige rechtstreekse belastingen en speciale detaksatie van winsten die opnieuw werden geïnvesteerd aan de ene kant en door verhoging van onrechtstreekse belastingen aan de andere kant. In verband met dit laatste punt zal men zich herinneren dat de overdracht werd verhoogd van 4,5 pCt. tot 5 pCt., terwijl ook de slachttaks verzwaarde. Thans zou een nieuwe richting worden ingeslagen. De wet Liebaert, die vrijstelling voorzag bij investering van belangrijke winsten, werd niet verlengd, ook al had deze aan de staatskas slechts 2,5 mrd. fr. minopbrengst bezorgd, waar de bevoegde diensten 3,5 mrd. fr. hadden voorspeld. En daarnaast werden in het kader van de prijzenpolitiek onrechtstreekse belastingen verminderd. Dit gebeurde ingevolge een besluit dat verscheen in het staatsblad van 24 oktober 1956. Het voorziet verlaging van de taks op het slachten zonder deze evenwel op het peil van vóór de verhoging van mei 1955 te brengen, verlaging van de overdrachtstaks op een aantal produkten (koffie, rijst, suiker, ingelegd fruit, verse zidvruchten, cacao, weefsels uit vlas en katoen) evenals verlaging van de forfaitaire omzetbelasting bij invoer van goederen zoals vleespreparaten. Ook sommige rookartikelen werden gedeeltelijk vrijgesteld. Normaal moet deze detaksatie de index der kleinhandelsprijzen beïnvloeden. Natuurlijk zijn de organisaties van arbeiders waakzaam en waarschuwen tegen een prijzenpolitiek die te veel op de index afgestemd zou zijn.

In sociaal-economische kringen bestaat een streven om, gebruik makend van de tegenwoordige hoogconjunctuur, sommige sociale vergoedingen te verhogen, meer speciaal de gezinstoelagen. In België heerst grote bekommernis over de demografische ontwikkeling: het geboortecijfer ligt zeer laag en de veroudering der bevolking doet allerlei problemen groeien. Vooral Wallonië wordt met ontvolking bedreigd, en in gezaghebbende milieus zoals de *Conseil Economique Wallon*, zijn herhaaldelijk stemmen opgegaan om de familiale problemen in België voorrang toe te kennen. Nadruk wordt gelegd op de noodzakelijkheid door verhoging van de gezinstoelagen meer gelijkheid te brengen in de levensstandaard van de gezinnen

DE OLVEH VAN 1879

PENSIOEN VERZEKERINGEN

VOOR IEDER BEDRIJF EEN PASSENDE REGELING
VOOR IEDERE REGELING EEN PASSENDE VERZEKERING

Deskundig
advies wordt
op aanvraag
gaarne verstrekt.

Kortenaerkade 1 - 's-Gravenhage - Telefoon 183390

met en zonder kinderen. De gezinstoelagen, die sinds 1951 praktisch niet werden gewijzigd, kunnen beduidend worden verhoogd, moest in het kader van de maatschappelijke zekerheid bepaald worden dat hier de loongrens van 5.000 fr. geheel of gedeeltelijk wordt afgeschaft voor de (patronale) bijdrage. Op die manier zouden juist de voorspoedige bedrijven, zij die hoge lonen betalen, getroffen worden, terwijl de gelden terecht komen bij mensen die ze waarschijnlijk onmiddellijk en volledig verbruiken. Daarmede zou wel enig deflatorisch effect bereikt worden.

De werkgevers hebben zich met uiterste energie verzet tegen de afhouding van 10 pCt. op de winsten die een zeker bedrag, nl. 500.000 fr. overschrijden. Deze heffing, welke volgens het Ministerie van Financiën 2 à 3 mrd. fr. kan opbrengen (de heer Van Acker, Eerste-Minister, gewaagde in een redevoering van 6 mrd. fr.), zou, aldus de Regering, nu niet worden aangewend maar gebruikt worden om bij laagconjunctuur het bedrijfsleven te stimuleren. Volgens de patroons draagt deze maatregel een uitgesproken collectivistisch karakter; hij zou nieuwe investeringen verhinderen en de opvoering van de produktiviteit in de ondernemingen dwarsbomen. Ook hier onderging de fiscale politiek van de Regering wel grondige wijziging! De arbeiderssyndicaten kritiseren deze maatregel omdat hun leden aldus niet delen in de algemene welvaart. Een tegenvoorstel van socialistische zijde luidde dat elke arbeider een premie van 1.000 fr. zou ontvangen, bijv. in de vorm van een staatsobligatie. Deze obligatie zou uitkeerbaar worden op het tijdstip gunstig om tot een verhoging van de koopkracht over te gaan. De patroons hebben ook dit voorstel met kracht afgewezen.

Bij elke hoogconjunctuur gaan in België stemmen op om een nieuwe speciale belasting in te stellen. De kritiek aan patronale zijde is dan zeer scherp, en, wat mag aangestipt worden, de opbrengst van een dergelijke belasting

gewoonlijk zeer gering. Men kan zich afvragen, of het niet logischer ware eens en voor altijd de progressiviteit van de normale belastingen zo te wijzigen dat hoge winsten van conjuncturele aard in verhouding worden belast. Thans is dit niet het geval en bijv. bij de gereserveerde winsten van vennootschappen wordt alles dat boven de 10 mln. fr. ligt, uniform aan 40 pCt. belast. Een goede hervorming kan wellicht deze bijna ritueel zich herhalende actie voor speciale heffingen op conjunctuurwinsten definitief overbodig maken.

Naschrift.

De index der kleinhandelsprijzen voor november bedroeg 104,77 en alles laat voorzien dat het in december hoger zal liggen dan 105,06. Dit moet leiden tot talrijke nieuwe loonsverhogingen. De drukking door de Regering met diverse middelen uitgeoefend op de levensduurte, heeft blijkbaar weinig resultaat gehad. Het is echter een feit dat internationale moeilijkheden sinds begin november paniek hebben verwekt bij vele verbruikers, die goederen massaal hebben opgekocht. Hier vooral moet de reden gezocht worden van de jongste prijsstijgingen.

Minister Rey verklaarde voor het Parlement dat ruim 500.000 ton steenkolen moeten worden ingevoerd gedurende het laatste kwartaal 1956 en 600.000 ton gedurende het eerste kwartaal 1957. Voeg daarbij ongeveer 350.000 ton, nodig om de petroleumschaarste gedeeltelijk te compenseren. De prijs van de Amerikaanse steenkolen wordt, wegens de stijging van de vrachtkosten, steeds hoger. Het verschil met Belgische produkten zal weldra 500 fr. per ton bereiken.

De besprekingen tussen Regering, patroons en arbeiders hebben thans vooral betrekking op de conjuncturele heffing. Er zou over dit punt enig meningsverschil bestaan in de schoot zelf van de Regering, nl. tussen socialistische en liberale Ministers. Waarschijnlijk komt men tot een meer beperkte heffing van de 10 pCt. die oorspronkelijk was voorzien. Toch vragen de werkgevers met aandrang af te zien van elke nieuwe belasting, nu de bevoorrading in allerlei produkten moeilijker en kostelijker geworden is. Aan de arbeiders zouden vooral langs sociale vergoedingen supplementaire voordelen worden toegekend. Er bestaat aldus goede hoop dat de familiale toelagen verhoging.

Sint Pieters-Woluwe.

Dr. MICHEL NEIRYNCK.

Economic developments in the United States in 1956

This has been another excellent year for business. Many desirable records are being made, and the over-all situation seems very good indeed. Yet there are trouble spots, and there are more cases in which business, though good, is not booming. The broad picture, however, is of an economy functioning well. The major problems are those which are inevitable when the volume of activity presses at the apparent physical limits of sectors of the economy or which result from frictions that make desirable adjustments difficult.

National output and employment totals.

Gross National Product, the most used measure of total output, reached an annual rate of about \$ 420 billion near the end of the year, a peak about 8 per cent above the 1955 total. Personal income rose to a rate over \$ 330 billion, and per capita disposable income (after income tax) reached \$ 1,900, roughly \$ .100 above the 1955 total. Although some of the increase is that from price rises, most is the result of real growth of the economy. Personal consumption expenditure will be about \$ 265 billion, roughly 4 per cent over that of 1955 and nearly \$ 50 million over 1952.

Employment was over 66 million in October, not counting 3 million in military service. Early in the year unemployment totals were somewhat above the minimum that is needed to give an economy the flexibility needed

for the shift of resources essential for healthy and rapid growth. The year-end figure of 1.9 million, however, seems to reflect „over-full” employment. The unfilled demand for labor is substantial, though as yet we have no good data on the number of jobs employers are seeking to fill. The average hours worked per week in manufacturing was 40.6; the average wage per hour was \$ 2.02, up almost 6 per cent from 1955.

October industrial production in physical volume was 145 per cent of the base period, 1947-49, average (adjusted), compared with 139 for all of 1955. Output of major durable goods was 165 per cent of the base while that of nondurables was 130 per cent. As one would expect, economic expansion differs widely among industries. Metal fabricating firms show distinctly bigger growth than those in clothing, textiles, and food processing.

Auto production fell considerably below the outstanding record of 1955, but by any other standard auto output was high. The new models appearing late in 1956 are priced from 3 per cent to 5 per cent (or more) above this year's, but the industry expects better sales in the months ahead.

Prices.

Prices of consumer goods rose about 3 per cent to an all-time peak of 118 per cent of the 1947-49 base. Wholesale prices also went up by 3 per cent. Thus there was a

clear, though not large, break in the record of nearly 4 years of essential price stability, on the average, at the consumer level. Food prices fell slightly early in the year but at the end were about as high as ever recorded. Because the consumer price index itself has inevitable weaknesses, especially in allowing for changes in quality and in the variety of items purchased, one cannot always be certain that its showing of small changes is accurate. Many housewives would perhaps report that prices rose more than 3 per cent, a feeling that may reflect the growth of spending for more things as well as at higher prices.

On the surface, at least, price increases have resulted from the strong upward push of wage rates. Labor costs in important industries have gone up more than productivity. However, the ability of business to raise prices when costs rise and to continue to sell almost full potential output depends upon monetary conditions. So it is not wage increases alone that boost prices. Yet these increases have unquestionably had an important part in the inflation that has been taking place. Several unions have contracts which provide automatic wage rises when the cost of living goes up; consequently, upward price movements tend to cumulate rather than reverse themselves, though this force is not yet a powerful factor in the total economy. Fortunately, rising productivity helps offset higher wage rates.

Competition and profit.

Higher productivity is not the only factor restraining price rises. Another is competition. At the retail level, and elsewhere in the economy, there is evidence of vigorous competition. Perhaps the pressures are less powerful than some businessmen say, but there is no doubt that major sectors of the economy are subject to strong competitive drives. These leave the individual business no choice but to fight to keep costs low and margins narrow enough to encourage as big a volume as possible. In general, supplies at the retail level have been ample (the modest inflation has not been due to shortages of goods for sale).

Among other things, the year saw the continued growth in cities of „discount houses”, retail stores providing a minimum of customer service and selling at prices significantly below those of the more traditional types of retail establishments. Resale price maintenance laws were declared unconstitutional in more states and were widely ineffective in some others. Other trends in distribution continue to intensify competition and to help keep efficiency rising.

Antimonopoly laws remain a potent force. The year has been noted less for dramatic court decisions in this field than for continued enforcement on a broad front of laws which make it illegal for businesses to combine or engage in actions to restrict competition. Regulations which would doubtless strike many foreign businessmen as most unwelcome in curbing their freedom to pursue common policies that would reduce competition are accepted without comment here. But the government finds an endless need for effort to adapt enforcement of the law to new situations.

One result of widespread competition is some decline in profit margins. Even though the volume of business activity has risen, reports for the first 9 months show that some 694 leading corporations earned only 1 per cent more profit than in 1955. The national accounts show profit insignificantly higher than a year ago while wage and salary payments outside government have risen about

8 per cent. For a large group of manufacturers, profits as a percentage of sales fell from 7.8 to 7.2 cents per dollar, though special factors (the steel strike and bigger depreciation rates, for example) accounted for some of the drop. Auto manufacturing company profits were down sharply (but still at much higher rates than most businesses); profits in machinery and petroleum production were up significantly. We are very far from „profitless prosperity”, but profit rates are being squeezed at many points. Full employment requires use of less than the best labor; marginal output becomes more expensive.

Monetary policy.

This has been a year of tightening money. Policies of monetary restriction operating at the end of 1955 were continued during 1956. The Federal Reserve, contrary to wishes of the Treasury, raised its rediscount (lending) rate three times to 3 per cent. Its open-market policies reinforced its rate policy so that member banks found their legal reserves stable and their capacity to lend thus restricted. Commercial banks sold over \$ 3 billion of government debt and increased their loans to borrowers over \$ 6 billion in the first 9 months. Total demand deposits and currency — the money supply — changed only slightly, rising about \$ 1 billion.

Interest rates rose appreciably, as a rule by at least one tenth and often nearly one fifth. Moreover, borrowers got less credit than they wished and less than business prospects seemed to them to warrant — the classic condition when monetary restriction is used to restrain a business boom. Long-term government bonds yielding 2.94 per cent in January were yielding about 3.30 per cent late in November. Top quality corporate bond yields went up from 3.11 per cent to 3.65 per cent. Share prices on the stock market rose in the first part of the year and then began what has been a substantial decline. As happened in 1955, stock price changes were highly selective; divergent movements occurred at the same time, and the averages concealed some of the more interesting developments. Rising bond yields and the lag in the growth of net profit accounted for some of the autumn stock decline; the Suez crisis also exerted a substantial influence, more logical in some cases than others.

Higher interest rates discouraged some state and local government borrowing and also some business debt financing. The most publicized effect of higher interest rates, however, was on the market for financing residential construction. The great bulk of housing is built for sale on mortgages for 20 years or more. Interest is an appreciable part of the homeowner's monthly payment. The great mass of potential buyers are not easily able to bear a significant increase in interest, added to higher land and construction costs that are forcing up the prices of new houses. (Businesses may be less affected by higher interest rates since interest can usually be deducted from income subject to the 52 per cent corporate tax rates). There is now general agreement that unless the tight money policy is relaxed, at least for housing, residential construction will drop significantly below the high levels of recent years.

An interesting development during the year has been a clear rise in the velocity of circulation of money. Turnover of demand deposits in banks outside New York City was almost one tenth higher in October than a year ago. Some of the effects of restraint on the quan-

tivity of money, defined broadly, have been offset by more rapid turnover.

Consumer borrowing rose about \$ 2 billion, compared with a \$ 6 billion growth in 1955. A year ago there was much apprehension about the trend in such debt. Less worry is evident now because the recent growth is not out of line with expansion of income and capacity to carry the debt.

New personal savings will be about \$ 20 billion, a rise of roughly \$ 3 billion, but only slightly above the 1953 and 1954 level. Corporations will save about \$ 10 billion out of profits, and businesses will accumulate around \$ 33 billion in depreciation reserves. Although these sources yield large amounts to finance new capital formation, the pressure of demand is great enough to create talk of „shortages” and to help account for rising interest rates.

Government finances.

In its financial year ending June 30, 1956, the national government ended with a budgetary surplus of \$ 1.8 billion and a surplus of cash receipts over cash outgo of \$ 4.5 billion. The national finances, then, would appear to have been anti-inflationary and by an amount large enough to be significant. However, the retirement of debt in effect released lending power to the banking system so that the net deflationary force is less than commonly believed.

The determined drive to reduce government spending continued but was offset by increases in pay of the civil service, necessary to attract and retain personnel of good quality, and especially by rising costs of military equipment and of aid to farmers. For the current financial year estimated spending, excluding over \$ 5 billion social insurance benefit payments, includes

National defense	\$ 40.8 billion
Interest	\$ 7.2 „
Agriculture	\$ 5.7 „
Commerce, transportation, housing	\$ 2.0 „
Veterans' services	\$ 4.8 „
Welfare and labor	\$ 3.0 „
Natural resource development	\$ 1.1 „
International affairs	\$ 2.1 „
General government	\$ 2.1 „

Major revenues sources, not counting \$ 7.5 billion payroll taxes for social insurance, will be

Individual income tax	\$ 37.5 billion
Corporation income tax	\$ 21.5 „
Sales, excise, and commodity taxes	\$ 12.3 „
Other receipts	\$ 5.0 „
Less refunds	\$ 3.9 „

The national government raised two taxes, that on gasoline from 2 to 3 cents a gallon, and the payroll tax for social insurance from 2 to 2½ per cent on both employer and employee (on earnings to \$ 4,200).

State and local government financial activity grew. The importance of these governments is not adequately appreciated outside this country. National finances still overshadow those of states and localities, but the latter account for the bulk of government spending not associated with past wars or current defense. State and local spending this year will probably exceed \$ 35 billion (including \$ 1.2 billion in benefits for the unemployed), a rise of about 10 per cent. During 1956 state tax collections rose almost \$ 2 billion to \$ 13.3 billion; local tax collections totalled about \$ 13 billion. Borrowings were about \$ 6 billion, chiefly for school buildings and highways. Although this debt increase was much above the federal budgetary surplus, it is not considered inflationary because it does not go to the banking system and

thus lead to monetary expansion. The spending, however, creates demand for materials and labor for construction.

Construction and other capital formation.

One of the outstanding features of the year has been the high level of construction and business investment in new plant and equipment. Approximate figures suggest the following totals (gross) for the year:

Private construction residential	\$ 15.5 billion
Other	\$ 18.0 „
Producers durable equipment	\$ 28.0 „

Instead of a falling off of the capital equipment boom that has now lasted over a decade, there has been a rise. This year's business spending on new plant and equipment is \$ 8 billion, almost one third, higher than that of 1955. No large drop seems likely in the near future. Increasingly, replacement requires heavy spending. Moreover, business plant is far from „adequate”. The competitive pressure to install new types of more efficient equipment expands rather than slackens. Research grows, with effort incomparably greater than that before World War II and much higher than at the end of the war. Higher wage rates, good profits, more generous depreciation allowances for tax purposes and, perhaps most of all, expanding markets also help account for the high rate of business investment.

There has been some drop in the number of new housing units started — about 1.1 million this year compared with over 1.3 million last. The dollar outlay has fallen less, reflecting both higher costs and perhaps somewhat higher quality units. The drop in number of units is generally attributed to higher interest rates and the difficulties of financing, though the rise in construction costs — possibly 10 per cent in the last 12 to 15 months — and general pressures on resources through the whole economy are also important. State and local government construction continued at a high level but not enough to put us within sight of achieving reasonable goals of a rapidly expanding economy — of new schools, highways, hospitals, water supply systems, recreational facilities, etc.

Spending on highways will grow as a result of major legislation passed by Congress during 1956. A huge program of modernization and expansion of the national highway system will require about 13 years and the expenditure of perhaps \$ 2 billion a year more, than recently. The Federal government will pay a larger part of the total cost than it has to date. This vast program will remake the countryside and the cities of America to a degree few people yet realize. The consequences are not easily foreseen. The auto, oil, cement, and trucking industries, among others, will benefit greatly. Near term pressures on supplies of materials and manpower, especially engineers, will be hard to meet. The effects on cities and other built up areas will be far-reaching. This is truly a mammoth undertaking.

International trade and finance.

Imports and exports have both been at rates appreciably above those of 1955; the increase in exports, however, has been somewhat greater than that in imports. Changes in gold holdings have been small. Grants for foreign aid, chiefly military, continue at a higher level than had sometimes been expected in view of the desire of Congress to economize on such outlays. Invisible items, especially tourist spending abroad, have risen. Capital movements both ways are substantial, though long-term capital

exports exceed imports. Direct investments in Canada and other parts of the world by American businesses rise, with the profit results generally good. Government policy toward trade did not change materially. Spot pressures to raise tariffs had little effect. Disposal of surplus farm products for payment in foreign currencies made substantial progress.

Agriculture.

The condition of farmers still arouses much concern. At the end of the year the outlook seemed a bit better than at the beginning, but much dissatisfaction remained. The number of farms and farmers, and agriculture's percentage of total national product, continued to fall. Productivity moved upward in spite of inefficiencies resulting from crop restriction programs. Government financial aid to farmers rose to almost unbelievable totals and seemed likely to remain exceedingly high for the near future, quite out of any reasonable relation to the basic economic or human needs of aid from the general body of taxpayers. During 1956, however, Congress revised somewhat the legislation governing farm subsidies. A major innovation is the „soil bank". Farmers agreeing to remove land from cultivation may, if they meet certain conditions, receive payments (rentals) from the government equal to the net profit they might normally expect from use of the land.

Output can be expected to fall as a result of this arrangement, though not in proportion to the acreage removed from cultivation. The burden of „surpluses" will lighten. Consequently, it is hoped, the government will be called upon to acquire significantly less of farm products than at present; orderly disposal of present stocks can proceed. Within a few years demand for food will rise and require use of land now being (partially) idled in the soil bank. Meanwhile, agriculture seems likely to remain a trouble-spot, both economically and politically. For many of the poorer farmers the chief hope lies in the expansion of job opportunities outside agriculture; such prospects are excellent. Even today, one third of the income of farmers comes from work at non-farm jobs.

Population and labor.

There was no slackening in the rapid rate of population growth and movement. The net increase will be about 3,000,000 with a year-end total of almost 170,000,000. This is an astounding growth of 30,000,000 since the end of World War II. From the point of view of the labor force, the age distribution is still such that an exceptionally big portion are still too young to take jobs. This factor helps explain the difficulty employers encounter in recruiting new workers. On the other hand, the labor force grows because of an increasing tendency of married women to take jobs outside the home — especially before the birth of the first child and after children finish school. Internal shifts of population go on at a high rate; about 30,000,000 people move from one locality to another each year.

A labor-management dispute shut down the steel industry in the summer; other strikes disrupted production in various places. In general, however, this has been a year in which wage and other issues have been settled without serious interruptions of production. Perhaps the most notable development has been adoption of labor contracts extending for three years or so. These typically provide for specific wage increases each year of the agreement. The steel workers, for example, got wage and

other benefits costing 20 cents an hour this year and 46 cents an hour in 1958-59, plus a cost-of-living escalator adjustment. Management is thus committed for a not inconsiderable time ahead, and generally, it seems, for wage rate boosts that are more likely to exceed than to fall short of productivity increases. Unions seem more rather than less determined to take all benefits from rising productivity in the form of higher money income for their members; sharing in the form of lower prices that would benefit the entire public will become even rarer if unions succeed in their apparent policies. The 1955 merger of the AFL and CIO, the two big labor federations, has had little apparent effect on the economy. This was not a year of important legislation on labor matters, but Congress liberalized the national social insurance pension system.

Economic issues in the election of 1956.

The presidential election campaign was marked by few clear-cut differences on major economic issues. Perhaps the most important difference was one of degree on a matter inevitably vague — the role of government in economic affairs. There was considerable talk, but talk that left one uncertain — or each free to develop his own emphasis — on the nature of real disagreement. Mr. Eisenhower is more willing than Mr. Stevenson to rely upon indirect controls, notably monetary controls and business competition, to keep the economy operating smoothly. Mr. Eisenhower would place greater emphasis upon checking the fall in the value of money and be less willing to use the power of government to add to the strength of labor unions. His farm policy is less rigid and restrictive (and less expensive) than Mr. Stevenson's. Yet one felt that on most issues the two men, in the final showdown, would not be far apart. Certainly the election outcome cannot be said to show clear voter preferences for an economic program that differs sharply from another endorsed by the defeated candidate. The fact that Congress will be controlled by the Democrats while the president is a Republican suggests not only the narrowness of differences between the parties but also that major changes in legislation are unlikely.

Outlook.

The general view, which the author shares, is that the economic outlook for both the short and the long run is good. When conditions have been generally prosperous for a long period, and when an economy is operating about at capacity, there is probably more chance that business will turn down than rise. For a variety of reasons, however, any downturn, that may come in the next few months or years is likely to be modest.

Yet we face many serious economic problems. One, of course, is the huge cost of military outlays. These represent a tragic but necessary drain. Though it is sometimes said that our prosperity would be endangered by a big drop in armament spending, such fears rest on a serious misconception. If armament spending dropped, so could taxes; this would release purchasing power for private, non-military spending and could do so in any amount needed for maintaining capacity production.

Dealing with spot or localized unemployment and other economic distress presents more difficulties than have yet been solved. Another problem is persisting poverty, less than ever before but still too much to ignore as a real concern of society. The economic problems of great masses of urban dwellers and workers grow more

rapidly than solutions; the pressure on space becomes more acute in area after area. (If one may venture a suggestion, the author would urge that economies not yet so built around the private auto as ours study our experience to see if it may help in preparing a more satisfactory adjustment, especially of the use of space in urban areas). The upward pressure on prices due to rising wage costs is a cause of concern, for traditional fiscal and monetary tools can hardly prevent such rises without producing undesired unemployment. The inadequacy of educational facilities, especially in view of the ever-increasing need for more and higher skills, presents a serious problem. Economists are concerned about how best to deal with monopolistic tendencies. Spotty but powerful pressures to restrict imports is another disturbing factor. So it goes — the list of problems of some significance could be extended for paragraphs. Overshadowing them all, however, is the fact that conditions generally are good, and the pervasive, underlying trend is upward.

Columbia University, New York City.

Prof. Dr. C. LOWELL HARRISS.

GELD- EN KAPITAALMARKT

De geldmarkt.

De geldmarkt bleef gedurende de verslagweek bij voortduring krap met zowel callgeld als kortlopend schatkistpapier op ca. $3\frac{1}{2}$ pCt. Voor driemaandskasgeldeningen aan gemeenten werd zelfs een rente van 5 pCt. betaald.

Het opnemen van geldmarktkrediet door de gemeenten komt de laatste tijd steeds meer in de schijnwerpers der publieke belangstelling. De Regering heeft thans de gemeenten gekapitteld wegens het stijgen van hun vlottende schuld (ult. 1955 f. 470 mln., eind september 1956 f. 640 mln.), hun op het hart gebonden geen kapitaalswerken meer te beginnen indien door de financiering daarvan de kasgeldschuld boven de norm (25 pCt. van de jaarlijkse „gewone” uitgaven) zou stijgen en hun bedreigd, dat zij bij eventuele acute moeilijkheden van regeringsmedewerking verstoken zullen blijven, indien zij in dezen niet gehoorzaam zijn. Zoals bekend is het standpunt der gemeenten echter, dat de Regering zelf consolidatie praktisch onmogelijk maakt door het handhaven van het rentegamma. Met interesse mag worden afgewacht, of hier slechts een woorden-steekspel aan de gang is met wederzijdse aanprijzing van desiderata, of dat er werkelijk ernstige dingen gaan gebeuren.

De weekstaat van De Nederlandsche Bank per 10 december gaf een aanzienlijke terugvloeiing van bankbiljetten uit het verkeer te zien, terwijl anderzijds de teruggang van de deviezenvoorraad op een haar (f. 3 mln.) na tot staan was gekomen. Hoewel er hierdoor o.a. een flink bedrag der bij de Centrale Bank opgenomen voorschotten kon worden afgelost, bleef de stand van deze post nog altijd aanzienlijk (f. 138 mln.).

Wellicht heeft het zoetjesaan welhaast chronisch geworden beroep van de banken op de Centrale Bank deze laatste ten slotte toch enig medelijden ingeboezemd. Zij kondigde nl. tegen het einde van de week een nieuwe faciliteit aan, nl. affaires waarbij zij bereid is schatkistpapier (met een resterende looptijd van maximaal 15 maanden) van de handelsbanken te kopen onder de voorwaarde dat deze laatste dit papier binnen een termijn van maximaal 15 dagen tegen dezelfde prijs terug-

kopen. De rente zal door De Nederlandsche Bank worden bepaald. Daar tijdens de verslagweek dergelijke transacties nog niet tot stand kwamen, kan nog niet worden gezegd, hoe de prijs van dit korte krediet zich verhoudt tot de „normale” tarieven der Centrale Bank.

De kapitaalmarkt.

Het had er alle schijn van, dat men op de aandelenmarkt de afgelopen week vond dat men de vorige week, in een roes van vermeende algehele internationale politieke ontspanning, te hard van stapel was gelopen. Al was de koersreactie niet ernstig, zowel in Wallstreet als op het Damrak moest het aandelenkoersniveau toch enige veren laten. In Amsterdam droegen enkele aandelenemissies — vooral die van Phs. van Ommeren (f. 10,5 mln. à 175 pCt.) — verder tot de weinig zonnige stemming bij. Dat de „grondtoon” van de aandelenmarkt thans weinig sterk is blijkt uit het feit, dat emissies thans bepaald een baisse-motief vormen; wie daarvan „voorwetenschap” heeft kan nu vaak een zoet winstje maken, door in dergelijke aandelen in de wind te gaan. Tegen de draad in ontwikkelde zich het koerspeil van Indonesische aandelen. Als verklaring werd gewezen op het binnenkomen van winsttransfers, hetgeen blijkbaar meeviel; wellicht betreft het echter ook een der periodiek in deze sector optredende speculatieve stro-vuurtjes.

Mocht het de vorige week op de staatsfondsenmarkt lijken, alsof er een begin van ommekeer plaatsvond, deze week tuimelden — zoals onderstaand koerslijstje aangeeft — sommige van de hoogvliegers van de vorige week weer met een bons naar omlaag. Het sombere beeld van 's Lands financiële toestand en van de opnamecapaciteit van de kapitaalmarkt, in de Kamer in zo gevoelige couleur door de Minister van Financiën afgeschilderd, bleek een tweesnijdend zwaard. De voorgestelde belastingverhogingen werden met behulp ervan bijkans zonder slag of stoot binnengehaald; op de kapitaalmarkt echter vielen er slagen in de staatsfondsenafdeling, waar sommige beleggers over deze penibele situatie blijkbaar toch niet bijster gesticht waren.

Aand. indexcijfers	A.N.P.-C.B.S. (1953 = 100)	30 nov. 1956	7 dec. 1956	14 dec. 1956
Algemeen		184,2	199,3	195,1
Internat. concerns		244,2	269,6	261,9
Industrie		143,9	151,7	150,0
Scheepvaart		161,2	166,2	160,6
Banken		119,3	123,9	123,2
Indon. aand.		95,8	100,1	102,2

Aandelen

Kon. Petroleum	700	f 155,40	f 152,80 a)
Unilever	322½	352	341½
Philips	233½	255½	239½ a)
A.K.U.	206½	226½	221½
Kon. N. Hoogovens	282½	309	300
Van Gelder Zn.	195	208½	206
H.A.L.	181½	191½	190
Amsterd. Rubber	71	74½	81
H.V.A.	88	93½	99½

Staatsfondsen

2½ pCt. N.W.S.	66%	68%	69%
3-3½ pCt. 1947	89%	89%	87½
3¼ pCt. 1955 I	86	87%	85½
3 pCt. Grootboek 1946	85½	89	85½
3 pCt. Dollarlening	91½	93½	92½

Diverse obligaties

3½ pCt. Gem. R'dam 1937 VI ...	88½	89½	88½
3¼ pCt. Bk. v. Ned. Gem. 1954 II/III	84½	83½	83½
3½ pCt. Nederl. Spoorwegen	85	86½	87½
3½ pCt. Philips 1948	89½	91½	92½
3¼ pCt. Westl. Hyp. Bank	83	83	82

a) Ex interim-dividend.

J. C. BREZET.

Recente publikaties

- Abbas, Dr. S. A.: *An appraisal of Pakistan's first five year plan*. Groningen 1956, 23 blz., f. 1,50.
- Abbas, Dr. S. A.: *Capital requirements for the development of South and South-East Asia*. Groningen 1956, vii en 151 blz., f. 10,—.
- Abramovitz, M.: *Resource and output trends in the United States since 1870* (reprint American Economic Review). 1956, 23 blz., f. 2,35.
- Abramson, A. G. and Russell H. Mack: *Business forecasting in practice*. Principles and cases. New York 1956, xiii en 275 blz., f. 26,80.
- Beer, S. H.: *Treasury control*. London 1956, v en 138 blz., f. 9,30.
- Benham, F.: *The Colombo plan and other essays*. London 1956, viii en 89 blz., f. 5,—.
- Binder, Paul: *Die Stabilisierung der Wirtschaftskonjunktur*. Stuttgart 1956, 115 blz., f. 8,20.
- Brügelman, H.: *Politische Oekonomie in kritischen Jahren*. Die Friedrich List Gesellschaft e.v. von 1925-1935. Tübingen 1956; xix en 192 blz., f. 18,—.
- Casselman, P. H.: *The economics of employment and unemployment*. Washington 1955, viii en 183 blz., f. 13,65.
- Ehrlicher, W.: *Geldkapitalbildung und Realkapitalbildung*. Tübingen 1956, 296 blz., f. 26,45.
- Fricke, W.: *Kollektivmonopole; die Rolle der Kartelle in der Volkswirtschaft*. Heidelberg 1956, 214 blz., f. 18.
- Greenhut, M. L.: *Plant location in theory and in practice: the economics of space*. North Car. 1956, 338 blz., f. 30,90.
- Heathcote-Williams, H. and E. Roberts and R. Bernstein: *The law of restrictive trade practices and monopolies*. London 1956, xv en 221 blz., f. 21,25.
- Heecht, Dr. H.: *Der Verkehr als Integrationsfaktor der Europawirtschaft*. Frankfurt a. Main 1956, 106 blz., f. 10,50.
- International Labour Office: *Problems of wage policy in Asian countries*. Genève 1956, vi en 141 blz., f. 5,—.
- Keynes, J. M.: *Politik und Wirtschaft; Männer und Probleme*. Tübingen und Zürich 1956, vi en 296 blz., f. 28,90.
- Kuhn, W. E.: *Textbooks on economic thought*. An analysis of some of their shortcomings. Washington 1956, 13 blz., f. 2,35.
- Kurihara, K. K.: *Introduction to Keynesian dynamics*. London 1956, f. 12,40.
- Knight, F. H.: *On the history and method of economics*. Selected essays. Chicago 1956, 308 blz., f. 24,70.
- Patinkin, Don: *Money, interest and prices*. An integration of monetary and value theory. New York 1956, xix en 510 blz., f. 28,85.
- Vandenborre, H. J.: *De geldkringloop in de Keynesiaanse theorie*. Leuven 1956, 171 blz., f. 12,60.
- Vetter, E. G.: *Investitionslenkung*. Möglichkeiten und Grenzen staatlicher Eingriffe in den Aufbau der Produktion. Heidelberg 1956, 165 blz., f. 13,50.
- Witteveen, Prof. Dr. H. J.: *Structuur en conjunctuur*. Haarlem 1956, 109 blz., f. 6,90.
- Benoit, L., R. Chevalley et R. Moriggia: *Technique comptable*. Libr. Payot, Schweiz 1956, 340 blz., f. 11,05.
- Benoit, L.: *Le calcul des prix de revient dans l'industrie*. Libr. Payot, Schweiz 1956, 140 blz., f. 6,90.
- Dauten, Carl A.: *Business finance*. The fundamentals of financial management. Englewood cliffs N. J. 1956, 530 blz., f. 35,65.
- Diepenhorst, Prof. Dr. A. I.: *Structuur en politiek*. Beschouwingen over ondernemingsfinanciering. Purmerend 1956, 115 blz., f. 5,90.
- Goudekot, A.: *Enige beschouwingen over de grondslagen van het accountantsberoep*. Inaugurele rede N.E.H. Rotterdam, Leiden 1956, 20 blz., f. 1,30.
- Hayes, D. A.: *Appraisal and management of securities*. New York 1956, 383 blz., f. 18,90.
- Jong, A. A. de: *Enige beschouwingen over de administratieve organisatie van het bedrijf*. Rede Rotterdam N.E.H., Leiden 1956, 29 blz., f. 1,60.
- Liempt, A. G. H. van en Dr. A. de Jong: *Leerboek voor voortgezette studie in het boekhouden*. Deel I. Leiden 1956, ix en 342 blz., f. 12,—.
- Lindquist, R.: *The bank and its publics philosophy and technique of bank public relations*. New York 1956, f. 21,—.
- Meij, Prof. Dr. J. L.: *Het vervangingsprobleem bij duurzame produktiemiddelen*. 's-Gravenhage 1956, 53 blz., f. 2,50.
- Oppitz, Robert J.: *Selected case problems in finance*. Englewood cliffs 1956, 144 blz., f. 14,05.
- Rittershausen, Dr. H.: *Bankpolitik*. Eine Untersuchung des Grenzgebiets zwischen Kredittheorie, Preistheorie und Wirtschaftspolitik. Frankfurt a. Main 1956, 224 blz., f. 16,80.
- Robson, Th. B.: *Consolidated and other group accounts*. Principles and procedures. 3rd. ed., London 1956, f. 14,75.
- Soest, C. van (red.): *Fiscale verhalen*. 100 belastingvraagstukken met uitwerkingen. F.E.D. Amsterdam 1956, 3de druk, 141 blz., f. 7,50.
- Stich, A. O.: *Die Entwicklung der Betriebswirtschaftslehre zur selbständigen Disziplin*. Basel, 80 blz., f. 8,40.
- Wiles, P. J. D.: *Price, cost and output*. Oxford 1956, xi en 302 blz., f. 17,70.
- Zimmerer, Dr. C.: *Bankkostenrechnung*. Band II. Frankfurt a. Main 1956, 208 blz., f. 14,80.
- Borgatta, E. F. and H. J. Meyer: *Sociological theory; present-day sociology from the past*. New York 1956, xvii en 546 blz., f. 27,80.
- Dahrendorf, R.: *Industrie- und Betriebssoziologie*. Berlin 1956, 117 blz., f. 2,70.
- Esveld, Prof. Mr. N. E. H. van: *De uitdaging van het sociale vraagstuk*. Het antwoord ener verantwoordelijke samenleving. Assen 1956, 100 blz., f. 4,90.
- Groenman, Prof. Dr. S.J.: *Uitdijende werelden*. Rede Leiden, Assen 1956, 19 blz., f. 1,50.
- Knox, J. B.: *Sociology of industrial relations*. New York 1956, 348 blz., f. 27,80.
- Kranenburg, Prof. Mr. R.: *Politieke organisatie en groepspsychologie*. Haarlem 1956, 156 blz., f. 5,90.
- Kuin, Dr. P.: *Het progressieve denken over samenleving en bedrijf*. Rede Amsterdam, Haarlem 1956, 23 blz., f. 1,50.
- Macmillan, R. H.: *Automation, friend or foe*. Cambridge University 1956, 100 blz., f. 5,70.
- Soule, George: *What automation does to human beings*. London 1956, f. 9,30.
- Kasteel, Dr. A.: *De staatkundige ontwikkeling der Nederlandse Antillen*. 's-Gravenhage 1956, xi en 351 blz., f. 14,75.

Ja, dat overkomt iedereen op zijn tijd en het is nergens zo storend als bij besprekingen op hoog niveau, die U in een vreemde taal moet voeren.

Uw onmisbare steun bij de praktijk van vergadering en debat is het zakwoordenboekje

CONFERENTIETERMEN IN VIER TALEN

samengesteld door dr. ir. C.L.M. Kerkhoven.
Een uitgave van **N. Samsom N.V.**, Alphen aan den Rijn.

Losbladig, agendaformaat, in kunstlederen band, 214 blz. **f 9,60**

het wil mij niet te binnen schieten

Bestelt Uw
exemplaar bij

DE WESTER BOEKHANDEL

Nieuwe Binnenweg 331 - Tel. 32076-53941
ROTTERDAM

Evenals vorig jaar stellen wij onze abonnees in de gelegenheid een band te bestellen voor de 41e jaargang, en wel tegen de ongewijzigde prijs van f 4,25 per stuk. In dit nummer is een bestelkaart gelegd; wij verzoeken de abonnees die over een band willen beschikken, deze bestelkaart ten spoedigste aan ons toe te sturen. De aflevering kan dan op veler verzoek vroeger plaats vinden dan vorig jaar.

Administratie

**N.V. Koninkl. Nederlandsche Boekdrukkerij
H. A. M. ROELANTS
Lange Haven 141, Schiedam**

Beleggers-Belangen

(tevens off. org. v.d. Ver. v. Effectenbescherming)

een veertiendaags verschijnende uitgave met objectieve voorlichting voor beleggers, in begrijpelijke taal gesteld.

Dezer dagen is een proefnummer verschenen, dat u ter kennismaking kunt aanvragen bij:

**N.V. Koninkl. Nederlandsche Boekdrukkerij
H. A. M. ROELANTS
afdeling 15 - Postbus 42
SCHIEDAM**

MEDEDELING

Wij maken u er op attent, dat advertentieopdrachten voor

„E.-S.B.” d.d. 2 jan. 1957

reeds 27 december met de eerste post in ons bezit dienen te zijn, zulks i.v.m. de naderende feestdagen.

De advertentie-afdeling Postbus 42 - Schiedam

**NEDERLANDSE
VERBRUIKSCOÖPERATIES
ROTTERDAM**

vraagt ten behoeve van een van haar grootste administratieve afdelingen

sous-chef

die mede leiding zal hebben te geven op deze afdeling, die 60 personeelsleden telt.

Sollicitanten dienen een goede praktische en theoretische kennis te bezitten, onder meer verworven door ervaring in de bediening van ponskaartenmachines en door volbrachte studie voor M. O. of S. P. D.

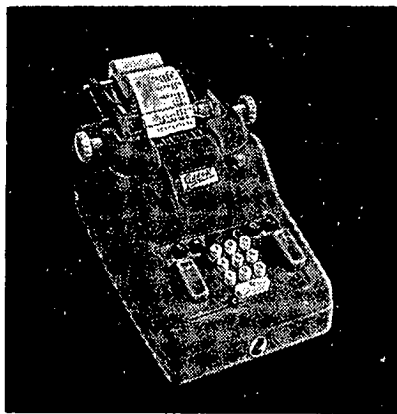
Een goed ontwikkeld leidinggevend vermogen en organisatorisch inzicht zijn voor een goede vervulling van deze functie onmisbaar.

Leeftijd tot 40 jaar.

Uitvoerige sollicitaties onder no. 727 te richten aan de afdeling Algemene Personeelszaken, postbus 6008 te R'dam.

Importatrice: J. A. J. Risseuw's Handelsonderneming N.V. Koh. Emmalaade 192-193. Den Haag

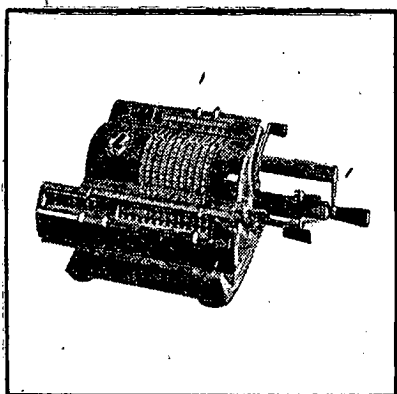

addo-x telmachines

Bliksemsnel
Vederlichte aanslag
Geruisloos

Leverbaar via de bonafide kantoormachinehandel

multo rekenmachines

Eén-hand bediening
Rustige matgrijze uitvoering
Zweeds fabrikaat

MVR

De Bank weet wat U weten wilt

Onze afdeling *Handelsvoorlichting* beantwoordt snel en volledig Uw vragen op het gebied van het internationale handels- en betalingsverkeer. In het „*Weekbericht*” en in ons „*Deviezenbericht*” worden de recente ontwikkelingen op financieel en

economisch terrein besproken en worden actuele berichten te Uwer kennis gebracht. Onze *Informatie afdeling* geeft U een zo helder mogelijk beeld van de financiële status en de zakelijke standing van Uw wederpartijen in binnen- en buitenland.

DE TWENTSCHE BANK

Uw financiële raadsman

140 VESTIGINGEN IN NEDERLAND – CORRESPONDENTEN OVERAL TER WERELD

„Met ons verbonden bank in Brabant: Van Mierlo en Zoon, Breda”

